

KUSTBON

FÖRBINDELSLÄNK
FÖR
ESTLANDS SVENSKAR

NR 1 ÅRGÅNG 42
MARS 1985

Nargö fyr, byggd i natursten, uppfördes 1849 och förstördes 1941 under pågående världskrig. Stenfyrn hade föregåtts av två träfyrar, uppförda redan 1788 och placerade på Nargös norra och södra spetsar. De primitiva träfyrarna förbättrades undan för undan och försågs 1817 med ett slags roterande fyroptik (klippsken). Som bekant förstördes även Odensholms fyr under kriget. Såväl Nargö som Odensholm har efter kriget fått moderna fyrar av armerad betong.

Förbindelselänk för
Estlands svenskar
Utgiven av kulturföreningen
SVENSKA ODLINGENS
VÄNNER

Redaktör: *Edvin Lagman*
Redaktionssekreterare:
Hugo Mickelin

Ansvarig utgivare: *Thomas Lorentz*
I redaktionen: *Tomas Dreijer*
Göran Treiberg
Inger Söderlund

Prenumerationspris: 1/1 500:— 1/2 300:—

113 42 Stockholm

Tel. 32 48 78

Kustbons & SOV:s postgiro
35 13 11-6

1985 utkommer Kustbon med
fyra nummer

Prenumerationspris 75 kr

Dödsannonser 100 kronor

Övrig annonsering:

1/1 500:— 1/2 300:—

1/4 150:— 1/8 100:—

ISSN 0345-6706

Östgöta

Correspondenten

Linköping

Öppettider

i SOV:s och

Kustbons expedition

måndag 08.00—13.00

tisdag—onsdag—torsdag 08.00—15.00

fredag 10.00—15.00

Innehåll

Blickar tillbaka — och framåt av <i>Thomas Lorentz</i>	2
1945 års SOV-stadgar — ett upplysande tidsdokument av <i>Elmar Nyman</i>	3
Ivar Poëll — till minne av <i>Elmar Nyman</i>	5
En återblick av <i>Anders Stenholm</i> 40 år efter uppbrottet — en estlandssvensk sammankomst av <i>Arnold Lindgren</i>	7
Rågösamtal	10
Om Karl Pikners sällsamma öden av <i>Gösta Cronvall</i>	12
SONG-ungdomsavdelningen	13
SONG-meddelanden	14
SONG-statistik av <i>H.M.</i>	15
SONG-häftet har startat	15
Tjärnbränning på Ormsö av <i>Johan Engdahl</i>	16
SONG-funktionärer på studiebesök i riksdagen	17
Ett tack och ett välkommen av <i>TL</i> Hälsningar från Sviby, Ormsö, år 1984	17
Estland — ockuperat & koloniserat av <i>Hugo Mickelin</i>	18
De estlandssvenska dialekterna utforskas av <i>Stig Appelgren</i>	19
Familjenytt	19
Födelsedagar	20
	23

THOMAS LORENTZ

Blickar tillbaka — och framåt

För oss estlandssvenskar har det, liksom för övriga folkgrupper som kom till Sverige under det andra världskrigets slutskede, kanske främst varit de senaste 40 åren av vår nya tillvaro vi under åren 1983—1984 haft anledning att blicka tillbaka på. Vi manifesterade

detta — och ihågkomsten av vår gamla hembygd — vid vår sedvanliga hembygdsgård i augusti 1983, som vi höll i Seglora kyrka och på Sollidenrestaurangen på Skansen i Stockholm. Ett ännu sommarfagert Stockholm mötte oss, arrangemangen gick väl i lås (endast den ovanligt stora tillströmningen av besökande gjorde att alla inte kunde få plats vid kaffeborden) och för första gången "på riktigt" hade vi våra ungdomar med oss — de som framöver skulle gå under namnet PERMANENT UNGDOMSAVDELNING.

Under år 1984 firades de 40 åren litet här och där i grupper från de olika svenskbygderna. SOV hade för sin del uppgiften att högtidlighålla minnet av föreningens grundande år 1909, åt vilken händelse merparten av hembygdsgården i augusti det året ägnades. Elmar Nymans inspirerande föredrag om SOV:s historia glömmes vi inte; särskilt stämningssladdat var det när han frammanade de ord av Daniel Fallström som kulturföreningen Svenska Odlingens Vänner haft som sin allra främsta maxim under åren: *Varer Svenske!*

Med rörelse minns vi Ivar Poëll, när han höll andaktsstunden under hembygdsgården liksom när han delade ut det estlandssvenska kulturstipendiet till Edvin Lagman. Här talade dels akademikern med all den verbala begåvning han var i besittning av, dels bondeättlingen på ädelt bygdemål, och vi kände oss alla förda en bit närmare vårt ursprung. Till andaktsstunden hade Ivar valt Carl David af Wirséns vackra sommarpsalm, där en av stroforna lyder: Allt kött är hö/Och blomstren dö/Och tiden allt fördriver. Två månader senare nådde oss budet om hans bortgång . . . En stor del av 1984 års hembygdsgård ägnades den under år 1983 startade ungdomsverksamheten. Således hade ungdomsavdelningen att med prisutdelning avsluta den tidigare star-

tade ungdomstävlingen. Prisutdelningen, som var mycket välarrangerad, rönt stor uppskattning bland de deltagande och tävlingsbidragens publicering håller nu på att förberedas i en särskild arbetsgrupp.

Under hösten 1984 hade "ungdomsfrågan" efter en myckenhet av förarbete avancerat så långt att en ungdomsförening kunde bildas. Föreningen, som skall verka med nära anknytning till SOV, har antagit namnet Svenska Odlingens Nya Generation — SONG och målsättningen är imponerande.

Vi kan nu med spänning och stor förväntan blicka framåt — det ligger i allas vårt intresse önska all möjlig välgång i fortsättningen både för SONG och SOV. Låt oss gå hand i hand och så långt det är möjligt söka bibehålla vår estlandssvenska särart och fördjupa kunskapen om våra ursprung!

För SOV:s del förestår närmast vårt årsmöte den 20 april, om vilket vi kan läsa mera i kallelse på annat ställe i denna tidning. I samband med årsmötet firar vi ännu ett jubileum: SOV:s 40-åriga tillvaro i Sverige. Väl mött till ett litet festligare årsmöte!

Jag har i tidigare sammanhang citerat nedanstående vers ur "Slumrande toner" av Alex Slotte. Den tål att upprepas nu också:

Slocknande kolen vi tända på härden.

Varsamt vi taga det kära i vår vård.

*Spinnrocken surrar vid lågande brasan,
medan vi väva på sägnernas bård.*

*Flamma forneld! Lys vår gärning! Lys
genom tiden*

för sönerna väg hem till fädernas gård!

Outhämtade lotterivinster

Fortfarande finns vinster att hämta på lottringen som försvann på hembygdsgården.

Gul lott ser. N nr 39, 55, 89 och 101.

Vinster som inte uthämtats före 30 april 1985 tillfaller nästkommande lotteri.

Hälsningar SONG

ELMAR NYMAN

1945 års S.O.V.-stadgar — ett upplysande tidsdokument

I likhet med 1908 och 1919 års stadgar är 1945 års ett tidsdokument som återspeglar estlandssvenskarnas politiska och kulturella situation. De intressantaste upplysningarna lämnar självfallet den inledande paragrafen där föreningens syften preciseras. Men kanske en smula överraskande, i varje fall för den yngre generationen, är innehållet i den paragraf som talar om vilka kvalifikationer som krävs för medlemskap. Denna paragraf återspeglar tydligt förhållandena under den sista tiden före uppbrottet i Estland och situationen i det nya landet.

Föreningen skall bl.a. utgöra en "förbindelselänk mellan estlandssvenskar", främst naturligtvis mellan de i Sverige utspridda landsmännen, men också mellan dessa och de i Estland och Sovjet kvarvarande ca 15 procenten av den estlandssvenska stammen. Och många estlandssvenskar och gammalsvenskbybor befinner sig 1945 alltjämt i krigets Tyskland, i uppsamlingsläger och på olika arbetsplatser. Kontakt kan sannerligen också behöva etableras med alla dem som för länge sedan emigrerat till de transatlantiska länderna.

Om den aktuella situationen erinrar också den passus som ålägger S.O.V. att ge sina landsmän "råd och upplysningar" i deras strävan att finna sig till rätta i det svenska samhället. Man får inte glömma att en stor del av de estlandssvenskar som anlant med de s.k. legala transporter var åldringar, sjuka, kvinnor och barn — ofta personer som aldrig arbetat utanför hemmet och som behövde stöd och uppmuntran inför allt det nya. Kommittén för estlandssvenskarna och andra statliga och kommunala myndigheter gjorde självfallet vad som stod i deras makt för att orientera och hjälpa, men det saknades sannerligen inte uppgifter även för estlandssvenskarnas egen organisation.

S.O.V:s syfte anges vidare vara att "understödja" estlandssvenskarnas bildningssträvanden och att "befrämja förståelsen för allsvensk samhörighet". Det är syften som också var aktuella för föreningen i Estland. Men också de får här nya dimensioner. Att understödja

bildningssträvanden är inte längre att starta och underhålla egna skolor. Nej, snarare är det fråga om att uppmuntra estlandssvenska ungdomar att fortbilda sig och att upplysa dem om de bildningsvägar som det svenska skolväsendet erbjuder. Hur skulle föreningen kunna befrämja förståelsen för allsvensk samhörighet? Denna passus förefaller ha tillkommit som en vänlig gest gentemot den gamla samarbetspartnern Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet.

Någon konkurrent till denna anrika förening kunde ju S.O.V. inte bli, men det kunde uppmana sina medlemmar att gå med i Riksföreningen. Viktigt är också den passus som erinrar om att S.O.V. i Sverige har att "representera den estlandssvenska stammen och företräda dess intressen". Nu fyra decennier senare saknar den relevans, men 1945 var det en naturlig tanke att ett S.O.V., även med endast hundratalet medlemmar, skulle kunna representera hela folkgruppen. Det slås vidare fast att S.O.V:s uppgift också skall vara att "samla och vårda minnen" som rör den estlandssvenska kulturen. Knapast anade de som skrev stadgarna 1945 vilken vikt denna formulering skulle ges i föreningens framtida verksamhet. När övriga delsyften med tiden utmönstrats ur stadgarna eller blivit mindre aktuella, har uppgiften att vårda folkstammens kultur blivit den helt dominerande. Det har tagit sin tid att få folk att förstå att också bondekultur är värdefull.

Enligt 1945 års stadgar var det inte så lätt att bli aktiv medlem i S.O.V. Endast den som fyllt 18 år, som var estlandssvensk (i en särskild definition anges vad som skall förstås med estlandssvensk), som var "välfrejdad" och som "med sitt tänkande och handlande bidragit att främja den estlandssvenska stammens intressen" kunde påräkna medlemskap. Fick alltså inte rikssvenskar vara med i föreningen? Jo, men endast som "stödande" medlemmar, och även de måste ha meriterat sig genom att ha "ådagalagt ett välvilligt intresse för estlandssvenskarna". S.O.V. var

sålunda från början avsett att vara en organisation enbart för estlandssvenskar och sådana rikssvenskar som bevisligen inte motarbetat eller visat likgiltighet för den estlandssvenska folkgruppen. (Det kan tilläggas att endast aktiv medlem kunde inväljas i föreningens styrelse.)

Bestämmelserna förefaller oss något intoleranta. De går tillbaka till de förhållandena som rådde i Estland. Som bekant hade den tyska ockupationsmakten under 1943/44 anordnat ett slags folkräkning av Estlands svenskar. Som bevis för att man tillhörde den svenska folkgruppen fick man ett medlemskort i S.O.V. (Det är tveksamt om föreningen under den tyska ockupationen kan sägas vara samma organisation som Sovjetmakten 1940 förbjöd eller om den skall betraktas som helt ny med ett namn lånat av den traditionella föreningen.) Hur många medlemmar som rekryterades i det "tyska" S.O.V. har inte kunnat fastställas. Siffran 10.000 har nämnts. Men många av dessa "S.O.V.-svenskar" hade aldrig tidigare velat räkna sig till den svenska folkgruppen. (Antalet estlandssvenskar var enligt 1934 års folkräkning ca 7.600.) Om estlandssvenskarna i Sverige med trovärdighet skulle kunna agera som en grupp — S.O.V. skulle ju här bl.a. få representativa funktioner — måste selektion ske vid medlemsrekryteringen. Det hade vid överflyttningen gällt att rädda så många som möjligt över till Sverige. När det sedan gällde att fastställa vilka som utgjorde de *egentliga* estlandssvenskarna, hade föreningen en mera restriktiv inställning. De hade ju kommit till Sverige för att stanna och skulle med hjälp av de svenska statsmakterna snarast inordnas i det svenska samhället. S.O.V:s definition av "estlandssvensk" måste anpassas till den som tillämpades bl.a. av Kommittén för estlandssvenskarna.

Varför hade man så bråttom med att återuppliva S.O.V.? Ett skäl var naturligtvis att ca hälften av alla estlandssvenskar i Sverige redan bott här några år. De ville ha en egen sammanslutning med ett bredare verksamhetsfält än det

En viktig uppgift för det återuppväckta SOV blev att anordna årligen återkommande allmänna träffar för estlandssvenskarna. Under en lång följd av år hölls hembygdsdagarna i Saltsjöbaden. Bilden illustrerar en av de viktigaste programpunkterna — samtal med vännerna hemifrån.

Foto Ragnar Treiberg

som Estlandssvenskarnas förening i Stockholm hade. Sedan Mattias Westerblom, den siste ordföranden i Estland (om man bortser från den tyska ockupationstiden), och andra ledande S.O.V.-funktionärer hade deporterats till Ryssland, fanns det ingen som kunde göra anspråk på att företräda folkstammen. En av medlemmarna vald ny S.O.V.-ordförande kunde få viss ledarstatus. Men viktigare var naturligtvis att de 7.000 estlandssvenskarnas närvaro i Sverige skapade problem som krävde en estlandssvensk organisation som ett komplement till de existerande statliga och privata rikssvenska organisationerna. Svenska Odlingens Vänner behövdes bl.a. också som ägare och utgivare av den av Estlandsutskottet 1944 startade Kustbon. Denna tidning var oumbärlig som informationsorgan och förbindelseänk. S.O.V. var slutligen också avsett att fylla luckan efter Kommittén för estlandssvenskarna, som enligt uppgifter från departemangshåll skulle tvingas avveckla sin verksamhet under 1945. Dessbättre fick Kommittén, om än i nedbantad form, fortsätta sin framgångsrika verksamhet till 1950. Under en 5-årsperiod fick sålunda det nystartade S.O.V.

samarbeta med Kommittén för estlandssvenskarna. Det blev dessutom samarbetspartner till Rågöstiftelsen, Estlandsutskottet och Stiftelsen Kustbohemmet.

Det har framgått, att S.O.V:s första stadgar i Sverige återspeglar det aktuella tidsläget och att det i dem finns vissa "ideologiska" inslag. Föreningen behövde inte ha ett stort medlemsantal för att kunna representera den estlandssvenska folkgruppen i Sverige. Det var viktigare att dess medlemmar var genuina estlandssvenskar, som hade folkgruppens bästa för ögonen och var väl insatta i dess problem.

När det konstituerande mötet den 29 mars 1945 skred till val av styrelse, stod det klart att församlingen önskade se en styrelse som kunde representera kontinuiteten i föreningens tillvaro, men som kunde antas vara tillräckligt flexibel för att föreningens nya målsättningar skulle kunna nås. Dess ordförande blev Anton Vesterberg, som trots sin relativa ungdom (ännu ej 50) var en veteran inom det estlandssvenska kulturarbetet. Övriga styrelsemedlemmar och suppleanter blev Alexander Samberg, även han en S.O.V.-veteran, Karl Boman, Lars Broman, Viktor Aman, Anders

Lindkvist, Elmar Nyman, Manfred Nyman, Alfred Heldring, Hugo Mickelin, Anders Stenholm och Ellen Bles. Som synes representerar styrelseledamöterna olika regioner i Estland och olika yrken, även om lärarkategorin dominerar. Men även tre estlandssvenska kommunalsekreterare är med liksom ett par personer med erfarenhet från såväl estnisk som svensk förvaltning.

Svenska Odlingens Vänner bland estlandssvenskar i Sverige — detta var föreningens första officiella namn här — började sin verksamhet med en för sin verksamhet intresserad och väl skickad styrelse, därtill mycket ungdomlig. De flesta medlemmarna var omkring 30, men de hade redan varit med länge i det estlandssvenska föreningsarbetet. Entusiasmen var påtaglig även hos den nya föreningens tillskyndare, estlandssvenskar såväl som rikssvenskar. De som deltog i mötet den 29 mars 1945 i estlandssvenskarnas nyöppnade samlingslokal upplevde evenemanget som inledningen till ett nytt spännande kapitel i folkstammens historia.

Hur den nya föreningen lyckats infria de högt ställda förväntningarna är en historia som får berättas i annat sammanhang.

Foto Ateljé Enklaar

Ivar Poëll — till minne

Ivar Poëlls bortgång aktualiserar en rad viktiga händelser och sammanhang i estlandssvenskarnas nyaste historia: sambandet huvudstad—landsbygd, den svenska nationalitetstankens utveckling till en rörelse som ledde till färden västerut, andra världskrigets brutala ingrepp i estlandssvenskarnas vardag, det smärftfulla uppbrottet, kampen för en ny framtid i förfäders gamla land.

Ivar Poëll hade förmånen att få växa upp i ett hem där det fanns studietradition och där båda föräldrarna var starkt engagerade i församlingsarbetet i Revals svenska församling, i sjömansmissionen och i sjömanshusets administration, i det estlandssvenska kulturella och politiska arbetet. Men familjen Pöhl hade inte avskärmat sig från svenskbygden. Sommarstället på Ormsö blev ett viktigt komplement till hemmet i Reval. Här kunde barnen knyta kontakter med bygdeungdomen, inhämta kunskaper i bygdemålen och över huvud taget insikter nödvändiga för den som skulle ha Estlands svenskbygd till arbetsfält.

Ivar Poëll fick gå i estlandssvenskarnas första 6-klassiga folkskola, Revals svenska skola. Här hade han som skolkamrater en heterogen skara barn till estlandssvenska "invandrare" från skilda bygder, främst från Nargö. Något svenskt gymnasium fanns inte på 20-talet och för Ivars del fortsatte skolgången i Revals kommersgymnasium.

De teologiska studierna vid Dorpats universitet avverkade Ivar Poëll med stor framgång och kunde prästvigas när han var 24 år. Och ändå hade han hunnit genomgå reservofficersutbildning vid krigsskolan i Tondi och delta i arbetet i en aktad studentkorporation, ett viktigt inslag i den estniska akademiska utbildningen.

Ivar Poëll blev färdig präst vid en tidpunkt då behovet av själasörjare var stort i de svenska församlingarna i Estland. Efter ett års tjänstgöring hos prostén Lattik i Viljandi och efter vikariat i de svenska församlingarna kom Ivar Poëll att från den 1 oktober 1939 upprätthålla kyrkoherdebefattningen vid Revals S:t Mikaelsförsamling och

även befattningen som sjömanspräst där. Det fanns ett stort och givande arbetsfält i den svenska kolonin i huvudstaden. Också S.O.V. och andra intressenter väntade sig insatser av den unge prästen.

Ivar Poëll tillträdde sin kyrkoherdebefattning under en ytterst orolig tid. Världskriget hade nyss brutit ut och estniska diplomater och militärer for i skytteltrafik mellan Reval och Moskva. Myndigheterna införde den ena restriktionen efter den andra, bl.a. blev det svårt att få resa ut till svenskbygden och att kommunicera med utlandet, och det dröjde inte många dagar in i oktober förrän balttyskarna fick uppbrottsorder från Hitler och de första ryska truperna anlände till Estland för att ta sina basområden i besittning.

Den nye herden i svenska församlingen tvingades under denna tid att hålla pastorsexpeditionen öppen nästan permanent — en hel del av hans församlingsbor hade antingen tyskt påbrå eller var gifta med balttyskar och hade följaktligen bråttom med att få sina

papper i ordning för att kunna följa med evakueringsfartygen. Församlingen decimerades även av den anledningen att rätt många flyttade över till Sverige.

Det var inte bara huvudförsamlingen i Reval som decimerades. Snart måste Ivar Poëll hålla avskedsgudstjänster i annexförsamlingarna på Rågöarna och Nargö. Det var ingen lätt uppgift att trösta förtvivlade människor, som med kort varsel kördes ut från sina hem.

De evakuerades svåra situation och faran för fortsatt utrymning av estlandssvenska områden gjorde att allt fler talade om att flytta till Sverige. Ivar Poëll var liksom många andra estlandssvenska förtroendemän hårt engagerad med sammanställning av listor och andra förberedande åtgärder inför en eventuell estlandssvensk utvandring i stil med balttyskarnas. Tyvärr blev ju resultatet av ansträngningarna mycket klen.

Situationen under den ryska regimen blev särskilt besvärlig för kyrkans tjänare. Bl.a. denna omständighet gjorde att Ivar Poëll utnyttjade möjligheten att följa med den sista balttyska kontingenten till Tyskland i början av 1941. Svenskarna i Reval förlorade därmed en av sina främsta krafter, men de hoppades givetvis att skilsmässan inte skulle bli lång.

Redan efter nyåret 1942, sedan den ryska ockupationen avlöstes av en tysk, var Ivar Poëll tillbaka i Estland och kunde återuppta sitt kyrkliga arbete. Det rädde nu en mycket säregen stämning i Estlands svenskbygder. Dess invånare hade förlorat all tro på framtiden. De såg en utvandring till Sverige som den enda lösningen. Det var inte lätt att återuppta det avbrutna församlingsarbetet, samtidigt som den tyska ockupationsmakten krävde entusiasm för den nya regimen och målade ut en ljus framtid för svenskarna i Estland.

Perioden 1942—44 blev oerhört krävande för Ivar Poëll. Svenskbygden var nu i ännu större behov av präster än före kriget och Revalprästen måste ofta också sköta konfirmandundervisning och olika förrättningar även ute i bygderna. Och liksom under den förra regimen kom utflytningsfrågan att allt mer sysselsätta honom. Information om det aktuella läget i Estland och i synnerhet i svenskbygden måste sändas till svenska Berlinbeskickningen och direkt till Sverige. Tack vare sina språkkunskaper och förbindelser med tyska befattningshavare kom Ivar Poëll att anlitas i många frågor som hade att

göra med såväl sjuktransporterna som den halvlegala evakueringen sommaren 1944. Hans medlemskap i den kommission som hade att granska ansökningarna — en blandad kommission bestående av estlandssvenskar, tyskar och ester — gjorde att han även kunde rädda många ester, framför allt politiker och vetenskapsmän. Det var ett hårt och ibland otacksamt arbete som teamet på Estlandschwedische Verbindungsstelle hade att utföra. Med en av de allra sista flyktbåtarna lyckades Ivar Poëll i september 1944 ta sig över till Sverige. Han var 31 år när Sverige-epoken inleddes.

Ivar Poëll förunnades att få leva och verka intensivt i fyra decennier såväl i det gamla moderlandet Sverige som i Schweiz och Finland. Det var år av mycket arbete och slit, men också av framgångar och glädje. Förfärdarbete såväl i den estniska exilkyrkan som i den svenska kyrkans tjänst liksom inom den privata sektorn varvades med fortsatta akademiska studier. Grundutbildningen från Dorpat-universitetet kompletterades med dels en filosofie kandidatexamen, dels en teologie licentiatexamen i Lund. Fortsatta doktorandstudier vid universitetet i Zürich ledde till disputation för teologie doktorsgrad vid Helsingfors universitet. Ivar Poëlls doktorsavhandling liksom en del av hans fortsatta forskning har behandlat de mänskliga rättigheterna, kristendomen inför rätten och rättsituationen och andra centrala teologiska problem. Stor uppmärksamhet har även hans arbete om de s.k. arbetarprästerna rönt, som behandlar ett internationellt uppmärksammat problem från 1940- och 50-talen.

Efter disputationen kom Ivar Poëll att ägna sin tid åt prästens kall och den akademiske lärarens. 1965 tillträdde han kyrkoherdebefattningen i Frösunda, Markim och Orkesta församlingar och från 1971 till sin pensionering 1981 var han kyrkoherde i Saltsjöbadens församling. Som akademisk lärare undervisade han f.a. inom den teologiska fakulteten vid Åbo akademi, som docent och tidvis som t.f. professor. Att han var glad och stolt över att få arbeta tillsammans med och för våra finlandssvenska fränder är naturligt. Åbo akademi har varit och är alltjämt en sinnebild för den kämpande svenskheten utanför Sveriges gränser.

Trogen familjetraditionen kom Ivar Poëll att ägna kraft och omsorg åt vår kulturförening Svenska Odlingens Vänner, såväl i Estland som i Sverige. Han har i många år varit ledamot av styrelsen, där hans goda omdöme och rela-

tioner till olika grupper och nationaliteter varit av stort värde för det estlandssvenska kulturella arbetet. Han var en uppskattad föredragshållare vid de estlandssvenska hembygdsdagarna och värderad medarbetare i vår tidskrift Kustbon. För sin hemstad Reval kände han ett särskilt ansvar och kom också under många år att vara revalsvenskarnas representant i S.O.V:s bygderåd.

Sina personliga insatser för det estlandssvenska kulturarbetet kompletterade Ivar Poëll med ekonomiska. På 100-årsdagen av faderns födelse överlämnade han ett donationsbrev till Svenska Odlingens Vänner, utgörande basen till Hans och Lydia Pöhls minnesfond. Avkastningen av fonden har varit till stor nytta för forskningen om estlandssvenskarnas förflutna. Ivar Poëll har även på många andra sätt velat främja S.O.V:s strävanden, exempelvis genom att ordna estlandssvenska kyrkodagar i Saltsjöbaden, ett arrangemang som särskilt uppskattades av hans gamla församlingsbor från Reval, Nargö och Rågöarna.

Ivar Poëlls hastiga bortgång i november förra året innebar en stor förlust för alla i det estlandssvenska kulturarbetet. Ännu fanns så många frågor att utreda, ännu var hans eget och fadern Hans Pöhls arkiv inte ordnade. Ännu återstod så många fria samtal och intervjuer att göra med denne man som i sig förenade estlandssvenska kulturtraditioner från skilda epoker. Bara någon vecka före sin död uttryckte han glädje över att nu äntligen få tid att ägna sig enbart åt de estlandssvenska frågorna — de internationella kongresserna och många resorna skulle få anstå.

Församlingsbor från det svenska Estland liksom från församlingar i Sverige, svenska som estniska, tackar Ivar Poëll för hans arbete i nästan ett halvt sekel. Vi i S.O.V. tackar vår hedersledamot för träget arbete i den estlandssvenska kulturens tjänst, under de mest skilda förhållanden: som student i föreningens Dorpat-avdelning, som ung präst i centralföreningen, som uppskattad medarbetare i fyra decennier i vårt nya hemland.

Vi minns Ivar Poëll som den älskvärde, uppslagsrike, alltid ungdomlige, sportslige herden, sällskapsmänniskan, som inte ville skilja sig ur mängden. Vi uppskattar hans insatser för att rädda liv under en svår tid. Vårt deltagande går till makan Margareta som så troget bistått sin make alltsedan de under kriget förenade sina öden och till de tre sönerna i Schweiz med familjer.

Elmar Nyman

ANDERS STENHOLM

En återblick

*Sista studentkullen vid Svenska gymnasiet i Hapsal (våren 1943).
Fotot togs av Anders Stenholm hemma hos klassföreståndaren fröken Särm (nr 7 från vänster).*

I höstas fick jag med posten ett vykort från Kebnekaise. Det kom med hälsningar och kramar från förra läsårets klass N 2 vid Gubbängens gymnasium i Stockholm. När jag förra våren avgick med pension efter 40 år som gymnasielärare var dessa elever de sista som jag som klassföreståndare hade att avtacka. Att avskedet blev något känslöbetonat berodde inte enbart på att ett gott kamratskap bröts utan också på att hela skolan skulle läggas ned. Kort efter skolavslutningen började flyttbilarna rulla in på skolgården.

I början på 50-talet, då skolan var ny, hade jag varit med om att inreda de naturvetenskapliga institutionerna. Lokalerna var ändamålsenligt byggda och inredningen påkostad. Hyllor och skåp fylldes undan för undan med ny och förstklassig undervisningsmateriel. På sin tid var vår skola en mönsterskola till vilken folk från när och fjärran kom för att få idéer och inspiration. Nu var dess saga all. Elevunderlaget i upptagningsområdet var för lågt för skolans fortsatta existens. Under några hektiska veckor gällde det att få lokalerna tömda på allt sitt innehåll. Jag var med vid sorteringen och nedpackningen av den naturvetenskapliga undervisningsmaterielen. Ett tiotal skåp fulla med uppstoppade djur, skelett och anatomiska preparat skulle tömmas. Några dussin mikroskop, hyllmetrar med facklitteratur, kemikalier i parti och minut, kemiskt glas, snabbvägar, plan-

scher, kartor och diabilder skulle förpackas. Projektorer, TV-apparater, bandspelare och en rad mer sofistikerade apparater, som hade anskaffats under 60-talet, då tilldelningen av pengar var god och gymnasieskolorna skulle utrustas så att de fick karaktären av forskningsinstitutioner, skulle fördelas. Härtill kom sedan fysikinstitutionen med sin dyrbara utrustning, språklaboratoriet och alla övriga institutioner. Allt skulle bort under loppet av några hektiska veckor.

I andhämtningspauserna kunde jag inte låta bli att tänka tillbaka på den tid då jag som lärare för första gången satte min fot i ett klassrum. Det skedde i Hapsal för 44 år sedan. Året var 1941. Den tyska armén hade under senhösten fördrivit ryssarna från Estland, och det blev aktuellt att åter öppna skolorna och få undervisningen i gång. Det svenska gymnasiet i Hapsal hade slutat att existera som självständig skolenhet. Det som fanns kvar var två parallellklasser med svenskspråkiga elever vid det estniska gymnasiet. De rikssvenska lärarna, Sven Boräng och Herbert Adolfson, hade lämnat landet före den ryska invasionen, och den estlandsvenske läraren Alexander Berggren, som en tid tjänstgjort vid gymnasiet, hade tvångsmobiliserats och försvunnit. Det såg mörkt ut för de svenska gymnasieeleverna som fått sin skolgång avbruten.

Edvin Lagman och jag, som efter

många strapatser och äventyr överlevt kriget, tog då kontakt med Leonid Jüris, som utsetts till rektor vid Hapsals gymnasium efter Anton Üksti, som deporterats. Vi stötte på Jüris utanför stadens biograf på Suur-Lossigatan. Iförd något slags uniform gick han brandvakt där med bössa på axeln. Han blev genast intresserad när vi erbjöd oss att bli lärare i de svenskspråkiga klasserna vid gymnasiet. Det dröjde emellertid åtskilliga veckor innan förutsättningar för skolstart hade skapats. Gymnasiebyggnaden vid Wiedemannigatan disponerades av den tyska ockupationsmakten, och den enda skolbyggnad som stod till buds var folkskolan vid Ehtegatan. Men den skolan befolkades redan av folkskolans egna elever och lärare. Problemet löstes genom att folkskolan fick disponera lokalerna på förmiddagen och gymnasiet på eftermiddagen. Vekorna gick och det hann faktiskt bli den 1 december innan Edvin och jag fick svart på vitt att vi var anställda som lärare vid Hapsals gymnasium. Skolan kunde äntligen öppna sina portar för gymnasiets elever.

Förutsättningarna för en normal skolgång var allt annat än goda. Både Edvin och jag var unga och oerfarna. Det hade inte gått så värst många år sedan vi själva utexaminerades från Svenska gymnasiet i Hapsal. Flera lärare i kollegiet hade vi själva haft som lärare under vår skoltid, och våra elever var inte stort yngre än vi. Dessutom

hade vi inte fullständig lärarkompetens. För egen del hade jag visserligen under tre läsår studerat naturvetenskapliga ämnen vid Dorpats universitet och var nästan färdig med min examen. Men genom krigsutbrottet blev studierna avbrutna och sluttentamen ogjord.

Folkskolans lokaler var inte inredda för undervisning på gymnasietadiet. Inga institutioner med åskådningsmaterial fanns att tillgå. Denna brist gjorde sig särskilt kännbar i mina ämnen som var av experimentell art. De enda lokaler som stod till buds var ett klassrum för vardera klassen. I det ena klassrummet fanns i alla fall en garderob. Där försökte jag efter hand samla ihop lite provrör, burkar och flaskor. I rekvisitan ingick också en liten uppstoppad sparv, varifrån den nu hade kommit. Rinnande vatten, slask och dragskåp var inte att tänka på. Jag undrar vad dagens skyddsombud skulle ha sagt om de hade fått inspektera våra klassrum i Hapsal. Ingen människa kom dock till skada vad jag vet.

Av nödvändighet var s.k. kritpedagogik den förhärskande undervisningsformen. Eftersom läroboksbeståndet var illa åtgånget, blev det mest föreläsningar med en och annan krumelur på svarta tavlan. Det svenskspråkiga bibliotek, som hade byggts upp under det fristående Svenska gymnasiets dagar, hade i stort sett skingrats. Spridda rester av detsamma förvarades i ett annat hus i staden och kunde inte utnyttjas i undervisningen. Jag fattar inte hur någon undervisning över huvud taget kunde bedrivas under så primitiva förhållanden. Det måste ha berott på att våra elever var ovanligt toleranta och överseende.

Den, som jag förmodar, sövande undervisningen fortsatte under vårterminen 1942. Samtidigt läste jag på min sista akademiska tentamen. Under påsklovet var jag beredd att åka till Dorpat och redovisa mina kunskaper. Jag skall aldrig glömma den syn som mötte mig. De bägge broarna över Emajögi var sprängda och kvarteren på bägge sidor om floden uttraderade. Den botaniska institutionen, som låg i närheten av Vabadussild (Frihetsbron), hade fått några träffar men kunde ännu delvis användas. Professor Theodor Lippmaa, för vilken jag tenderade, berättade om förödelsen och överräckte några trasiga och dammiga rester av de böcker som jag hade haft liggande på institutionen. Han var glad över att växthuset hade klarat sig. I den byggnaden hade han och hans familj också sin bostad. Ett år senare läste jag i tidning-

arna att ryssarna hade riktat ett bombanfall mot Dorpat. Då blev det fullträff på växthuset och familjen Lippmaa utplånades så när som på en minderårig son.

Under vistelsen i Dorpat besökte jag också den store svenskvännen konsul Julius Lill, som var ägare till en kosmetisk fabrik i staden. Av honom fick jag några tandkrämstuber och ett par präktiga, löddrande tvålar med mig hem. Det var varor som inte gick att uppbringa i affärerna på den tiden. Slutligen avhämtade jag min radioapparat som jag i likhet med alla andra medborgare i landet varit tvungen att lämna ifrån mig strax efter det tysk-ryska krigets utbrott den 22 juni 1941. Allt radiolyssnande var då strängeligen förbjudet för civilbefolkningen.

Jag fick faktiskt anledning att göra ett besök till i den svårt sargade staden Dorpat. Det var i juni samma år kort efter skolavslutningen. För att få ut examen erfordrades också ett specialarbete. En stor del av sommarlovet gick åt för att göra detta, och i början på augusti fick jag ut min akademiska examen.

Läsåret 1942/43 stod för dörren. Vid gymnasiet i Hapsal hade vi nu tre svenskspråkiga klasser: klass 5, klass 3 och klass 1. Den förstnämnda var en studentklass. Klass 3 kan väl närmast betraktas som en avgångsklass från mellanskolan och klass 1 var en nybörjarklass. Skolarbetet fortsatte i inkörda spår och förhållandet mellan alla parter inom skolans väggar var gott.

I januari hade vi haft besök av en från det svenska utrikesdepartementet utsänd delegation som hade till uppgift att orientera sig om förhållandena i de estlandssvenska bygderna. I delegationen ingick från svensk sida kammarrherre James Dickson, licentiat Gerhard Hafström och major Carl Mothander. Besöket förde för vår del det goda med sig att vi till det nya läsårets början hade fått en uppsättning nya svenska läroböcker och en hel del annat smått och gott.

Luciafirandet hade varit ett årligen återkommande evenemang i det Svenska gymnasiet. Frammot december beslöt vi oss för att återuppta denna tradition. Som extra krydda i firandet planerade vi in ett sångspel som handlade om liten Karin, som tjänte på unga kungens gård. Eleverna stod för manus och rollbesättning medan jag fick i uppdrag att ordna med dekor och ljussättning. Min tid som scenarbetare har efterlämnat outplånliga minnen. Råmaterial till kulisser fanns i skolans förråds-

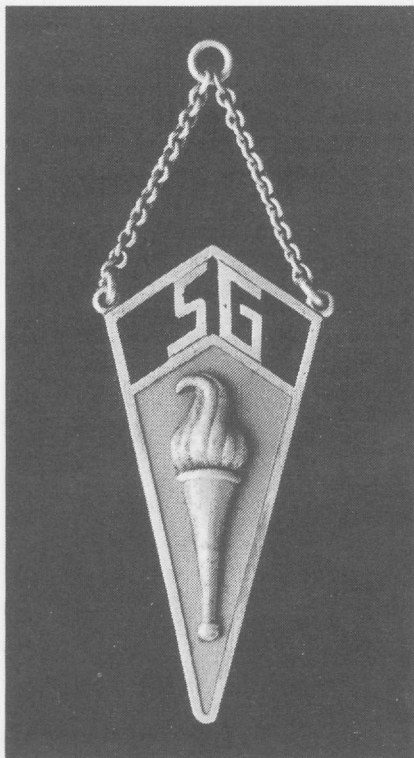
Edvin Lagman och Anders Stenholm sittande på en trappa i Hapsal, hösten 1942.

rum. Knappt hade jag börjat såga och spika i bräd- och papphögen förrän det började klia på hela kroppen. En titt under skjortan avslöjade orsaken. Fullt med utsvulna loppor! Det hade företagits en klädinsamling i staden och lumphögen hade hamnat i detta rum. Rödprickig vandrade jag på kvällskvisten hem till min bostad på Suur-Liivagatan, klädde av mig alla kläder utomhus och piskade dem rena mot staketet till Bergfeldts badinrättning tvärs över gatan. Denna procedur upprepades några kvällar så länge kulissarbetet pågick.

Näväl. Det blev Lucia och tillställningen blev lyckad. Skolans aula var fylld till sista plats med åskådare. Vi hade inbjudit eleverna från Birkas folkhögskola, och våra estniska kamrater hade slutit upp så gott som mangrant. Vi var inte bortskämda med fester och underhållning på den tiden.

På vårkanten 1943 började nya orosmoln hopa sig. Ockupationsmaktens civilförvaltning med Gestapo som ingrediens hade etablerat sig i landet. I dess släptåg kom lokala tjänstemän, som var avogt inställda till estlandssvenskarna och deras strävanden att få utvandra till Sverige. Av någon anledning ansågs Edvin och jag jämte idrottsinstruktören Leander Gjärdman vara pådrivare i utvandringssträvandena. En vacker eftermiddag blev Leander och jag anhållna och förda till förhör. Formellt anklagades vi för att ha lyssnat på svensk radio och vidarebefordrat vad som sagts i de svenska nyhetssändningarna till utomstående. Senare fick vi veta att den egentliga anledningen till vår häktning var en önskan hos ett par lokala gestapoagenter att komma över den lägenhet som Leander och jag delade. I tre dygn satt vi inspärrade i stadens häkte i fängelsebyggnaden som låg helt nära skolan. Det blev naturligtvis

Svenska gymnasiet's abiturientmärke.

Foto Anders Stenholm

stor uppståndelse i skolan då nyheten om vår arrestering blev känd. Från överordnat håll kom då en order att vi omedelbart skulle sättas på fri fot. Symboliskt skulle Edvin, Leander och jag i fortsättningen anmäla oss varje dag hos den tyska kommandanten. I praktiken blev det bara en inställelse. Tysken tyckte inte att vi såg så bovaktiga ut.

I fängelset fick jag stifta bekantskap med en ny sorts ohyra. Cellen var utrustad med två britsar, men de var redan upptagna av var sin fånge. För mig återstod ingen annan viloplats än det hårda golvet. Någon sömn kunde det inte bli fråga om. Förhørsledaren hade nämnt något om fem års fängelsestraff för det "brott" jag anklagades för. Medan jag låg där på golvet och stirrade upp mot den lilla nakna glödlampan i taket fick jag se en märklig syn. Uppför väggarna klättrade rader av vägglöss. De fortsatte utefter taket, och när de var rakt över oss interner släppte de taget och dråsade ned för att snart börja stilla sin hunger. Men det var inte bara vägglössen som var hungriga i detta fängelse. Fångarnas mat var under all kritik. Förutom vatten och bröd serverades kokta torsk huvuden med söt, frostsadad potatis. Den som inte fick

förstärkning i kosten utifrån låg mycket illa till. Genom den lilla gallerförsedda fönstergluggen kunde man se hur ryska krigsfångar, som suttit inspärrade här en längre tid, rusade fram till soptunnan på fängelsegården och började gräva i den i hopp om att hitta något ätbart.

Min fängelsevistelse blev som sagt kort, men jag minns så väl den kväll då Leander och jag släpptes fria. Restaurangen, där vi brukade äta, öppnade efter stängningsdags enkom för oss och ägaren bjöd oss på en riktig brakmiddag. De goda krafterna i Hapsal hade segrat.

Under häktningstiden hade de lokala gestapoagenterna gjort husrannsakan i vår bostad och lagt beslag på min radioapparat. Jag brydde mig aldrig om att kräva den tillbaka efter frigivningen.

Ute i svenskbygderna fanns det annars gott om trägna radiolyssnare. Eftersom man på landsbygden inte hade tillgång till elektrisk ström fick man hålla sig med batteridrivna apparater. Men vad göra då batterierna tog slut. Några nya fanns inte att köpa. Då började man tillverka batterier själv av glasburkar, zinkplåt och kasserade grafitstavar. Som elektrolyt använde man i början salmiaklösning. Men salmiak-

lagren i apoteken tog snart slut. Apotekerna i Hapsal var mycket konfunderade över estlandssvenskarnas enorma salmiakkonsumtion. När apotekens salmiakförråd var tömda upptäckte man så småningom att man nödtorftigt kunde klara sig med koksalt i stället. Och koksalt fanns det gott om. Radiolyssnandet kunde fortsätta. I gymnasiet kämpade vi tappert vidare till vårterminens slut.

Efter skolavslutningen våren 1943 blev situationen i landet allt mer prekär. Krigslyckan på östfronten stod ej längre tyskarna bi och stor nervositet spred sig bland våra makthavare. Man hotade med mobilisering. Det blev mer och mer uppenbart att enda räddningen var att försöka fly till Sverige. En del hade redan gjort det. Jag gjorde det den 13 juli 1943.

Ja, sedan har åren gått. Efter förnyad utbildning i Sverige har jag i drygt fyra decennier ägnat mig åt lärarens yrke. Tusentals ungdomar har strömmat genom mina klassrum och lärarkalendrarna har staplats på hög. Många av mina före detta elever bekläder i dag ansvarsfulla poster i samhället, vår nuvarande kulturminister är en av dem. Andra har vunnit ära och berömmelse inom skilda högkvalificerade yrken. Åter andra har nöjt sig med den tillfredsställelse som ett gott hantverk eller en mer undanskymd tjänst har erbjudit. Yrket har gett mig en fond av glada minnen och sällsamma upplevelser. Visst har det ibland också kommit droppar av malört i glädjebägaren. Genom de rullande skolreformerna har det ofta varit så, att man knappt hunnit sätta sig in i reformatörernas påfund förrän de blivit omoderna och ersatts av andra. Skoltrötta elever har tvingats att kämpa med uppgifter som de inte haft det ringaste intresse för. Men i det stora hela har skolan fungerat bra. Skräckskildringarna i våra massmedia har ofta varit starkt överdrivna. Jag vågar påstå, att åtminstone gymnasieeleverna i dagens skola är de finaste och mest väluppfostrade ungdomar som man kan tänka sig.

Jag har haft förmånen att under hela min verksamhet tid få arbeta bland dessa unga, fräscha och förhoppningsfulla människor. En smula vemodigt känns det förstås att nu lämna skolans värld för gott, men någon gång måste väl även en lärare bli färdig med sin skolgång och träda ut i livet utanför klassrummets väggar. Det är livets gång.

(Manuskriptet insänt till Kustbons red i sept 1984)

ARNOLD LINDGREN

40 år efter upprottet — en estlandssvensk sammankomst

Från Rågö-Runöträffen den 22-sept 1984.

Foto Ronnie Ericson

1944 är det år då Estlands svenskbygd slutade att finnas till. Det är ett ödesår som berör oss alla estlandssvenskar. Eftersom vi hade hunnit fram till 1984 fanns det många bland oss som tyckte att denna händelse för jämnt 40 år sedan borde uppmärksammas och manifesteras. Så kom det sig att runöbornas förening och rågöbornas danslag utsåg en arbetsgrupp, som fick i uppdrag att utarbeta ett festprogram. I gruppen ingick Tomas Dreijer och Henrik Melin från Runö samt Endel Enggrön och Hjalmar Stahl från Rågö.

Och till lördagen den 22 september (denna dag år 1944 anlände m/s Triina till Sverige som den sista länken i den organiserade överflyttningen över Östersjön) hade de utarbetat det digra och imponerande festprogrammet och bokat lokal på Spårvägsrestaurangen, Blåsut. Kring de vackert dukade borden

bänkade sig estlandssvenskar, rikssvenskar och ester från många orter i Sveriges land, 2 personer t.o.m från andra sidan Atlanten. Tillsammans var vi ca 320.

Ett hörn av lokalen hade reserverats för en intressant fotoutställning med motiv från Runö och Rågö samt som sig bör foton från de olika karantän- och genomgångsläger, som estlandssvenskarna från 1944 för alltid minns som sina första uppehållsorter i Sverige. Utställningens hedersplats var given för porträtten av riksantikvarie Sigurd Curman och den tyske löjtnanten under andra världskriget Ludwig Lienhard. Dessa två gjorde ju en ovärderlig, stor insats för överflyttningen.

Henrik Melin invigde kvällen med att hälsa välkommen och utlysa en tyst minut för alla dem som vi kom hit tillsammans med, men som nu slutat sin lev-

nad. Efter presentationen av kvällens program (Torsten Ericsson skötte den uppgiften bra) klingade Modersmålets sång, sången som estlandssvenskarna betraktat som sin nationalsång sedan början av 20-talet.

Kvällen tillägnades givetvis alla estlandssvenskar, men eftersom Runö och Rågö stod som arrangörer, hämtades det mesta av programmets innehåll från dessa bygder. En kort tillbakablick på de sista tre årtiondena på Rågö gavs av Arnold Lindgren. Därefter berättade Henrik Melin om Runö på 30- och 40-talen. Han framhöll särskilt vad det första av dessa årtionden betydde för nydaningen av öns gamla livsmönster, främst då på den ekonomiska sidan. Tegskiftet förvandlades till sammanhängande ägor, båtmotorerna revolutionerade kommunikationerna med omvärlden, man började idka ålfiske

för försäljning med goda resultat, roddbåtar byggdes och såldes i Stockholm. Detta inbringade kontanter vilket bl.a. gav till resultat att i byns 48 gårdar inte mindre än 36 boningshus nyuppfördes.

Temat för kvällen — uppbrottet från hembygden — belystes i ett anförande av Tomas Dreijer. I en koncentrerad och faktafylld genomgång talade han om bakomliggande orsaker, om flykten i småbåtar, sjuktransporterna och den halvlegala överflyttningen 1944, om mottagandet i Sverige och lägervistelsen. Han avslutade med orden: "Den 22 september 1944 var epoken slut för estlandssvenskarna och den bygd där de bott i århundraden. Jag hoppas att våra barn, barnbarn och deras arvingar en gång i tiden får se den plats som deras förfäder härstammar ifrån och där deras rötter har funnits."

I anslutning till detta intressanta anförande visades filmen om överflyttningen 1944 med m/s "Juhan". Den här filmen är ett unikt tidsdokument som tål att ses om och om igen. Man ser hopen av väntande människor på kajen i Rohuküla vid Hapsal — kvinnor, barn, gamla vilka nyss lämnat sitt hem och nu sitter bland resterna av sina ägodelar. Man ser dem sedan från båten blicka ned på det nya landet — undrande, frågande ansikten. Man ser de första stegen på Sveriges mark, lite prövande. Man ser funktionärerna som lotsar människoströmmen förbi kontrollen och fram till väntande gengasbussar. Sjuka bärs i land. Man undrar vilka fotografierna var, t.ex. vid filmningen i Rohuküla. De har åstadkommit värdefulla dokument, sannolikt de mest omfattande i bild över människors uppbrott från Estland och ankomst till Sverige.

Filmerna fick avsluta den seriösa delen av programmet. Därefter serverades en riklig och smaklig måltid som bildade övergången till kvällens andra del — den med de mera underhållande och roande inslagen. Under middagen intervjuade Torsten Ericsson en av kvällens gäster, Christina Löwenhielm från Uppsala, som berättade om sin resa till Estland, då hon år 1936 med folkdanslaget Philochoros gästade Rågö och Ormsö. Två medlemmar ur Kassaris musikgrupp, Tiiu Jerkeman och Manfred Strickman bidrog med sång och musik.

Efter maten följde en uppvisning av det finaste Runö och Rågö har att bjuda ur sin gamla folktradition. Två brudar, en från Rågö och en från Runö, tågade in på podiet med var sitt

följe till brudmarsch från Rågö. De stod framför oss i hela sin praktfulla utstyrelse, en grannsyn som väl aldrig tidigare skådats, eftersom det nu var första gången bröllopskaror från de i förhållande till varann avlägsna belägna öarna uppträdde samtidigt. Fredrik Österman gav en kort presentation av de viktigaste inslagen i Runös bröllopsseder samt av de olika deltagarna bland bröllopsfolket. Förutom den sagolikt vackra bruden fanns där naturligtvis bruggomsman men också bruggomsmans- och bruleiare, två jomfror, två brus-mera och bjuara, de två sista i särregna hattar. Alla var autentiskt klädda. Här må nämnas att den påkostade och granna utstyrelsen hade återskapats speciellt för detta tillfälle av Kristina Österman. Ett verkligen uppoffrande och beundransvärt arbete av denna runökvinnna. Efter presentationen spelade Junne Öman några bröllopslåtar från Runö på sin fiol.

Sedan blev det Rågöarnas tur att visa upp sin bröllopskarä — kanske mera välbekant för publiken, eftersom rågöbornas danslag tidigare haft inslag från bröllopsceremonien vid olika uppträdanden. Till skillnad från runöbruden med sin toppformiga, girlandförsedda och blomsterpydda krona bar rågöbruden det trumformiga säpplet, fram till prytt med hängen av förgyllda silverlöv och baktill av sidenband långt ned på ryggen. Förutom säpplet hade hon även den karaktäristiska höga brudkragen på sig. Kvinnorna i Rågös bröllopskarä bar de vackra blom- och sidanbandsprydda bröllopsgranarna i sina händer. Brudgum och brudgumpilt bar svärd, bröllopsoxen halvband och horn, kockmororna slevar osv.

Uppvisningen avslutades med att Kristina Österman och Tomas Dreijer sjöng "skuala"-sången, runöbornas traditionella skålsång för brud och brudgum, där varje skål följs av ordet "darum" sjunget sex gånger. Sedan tågade hela den granna uppsättningen ut ur salen, återigen till bröllopsmusik från Rågö.

I omedelbar anslutning följde en uppvisning av ett danslag från Rågö och Runö, som utförde danser från dessa öar, danser som publiken förstod att uppskatta.

Även nästa inslag var på sitt sätt en "samproduktion". På scenen inträdde plötsligt två "rågögubbar" som gick omkring och pratade rågömål tills de upptäckte en runsk jala, som lagt till vid rågöstranden. Och rätt som det var kom han fram, säljgaren från Runö i riktiga säljgarkläder och med kom-

plett och äkta utrustning — mynningsladdare, kioxstake, kikare osv. Efter vårvinterns lyckade säljakt i Finska viken hade han landat på Rågö. Men eftersom han talade runömål och rågögubbarna rågöspråk hade de svårt att förstå varann, eller som säljgaren uttryckte saken: "Hjena er undelet men, hjenn Rågeboa, å ete ferstua dem hoa ja seger åte, teim hava no ete sit en vikarskjutar forr". Det hjälpte inte med mindre än att man uppsökte öns "kloka gumma". Men väl hemma hos denna mångkunniga gumma, där hon satt vid sin knypeldyna, fick säljgaren syn på en vacker rågöflicka och det hela slutade med att han friade och också fick "ja". Och nu följde ett grant bröllopståg genom salen med rågöbrud och runöbrudgum och en blandad skara av både rågö- och runöbor — bruden skulle ju hämtas hem till Runö. Som två rågögubbar uppträdde Erhard Lindman och Arnold Lindgren, den kloka gumman, "Hindes Anu", spelades av Irene Pella, rågöflickan och sedermera bruden var Anette Roslund och säljgaren Henrik Melin.

Hans Mutas, svenskbyättling och svensk mästare på dragspel, spelade sedan upp till en stunds dans, efterlängtat av många. Men ute i kulisserna väntade fortfarande det gästande estniska folkdanslaget "Kassari". Deras uppträdande blev förskjutet och säkert prövades tålmodet hos flera av dem. Men när de väl tågade in uppträdde de med fart, glädje och bravur. Under ledning av Udo Tohver visade de flera danser ur sin rika repertoar, danser som även talar till oss estlandssvenskar. Ett stort gästspel av våra estniska vänner.

Den allmänna dansen till Hans Mutas dragspel fortsatte till stängningsdags — klockan 1 på natten.

Bland kvällens gäster fanns ordföranden i Esternas Representation i Sverige, Johan Haabma, som framförde en hälsning till estlandssvenskarna på sin organisations vägnar.

Lotter såldes under kvällens gång och gav fina vinster.

Som kvällens värdinnor tjänstgjorde Lena Enggrön i rågödräkt, Marie Lindell i runödräkt och Susanne Espling i häverödräkt — tre unga och vackra flickor representerande var sin säregna bygd.

Vi som deltog i denna sammankomst tillägnad 40-årsminnet av dagen då vi lämnade den bygd, där våra hem och rötter fanns, riktar ett stort tack till arrangörgruppen, Tomas Dreijer, Henrik Melin, Endel Enggrön och Hjalmar Stahl, för deras arbete.

Rågösamtal

Samtal mellan en pojke från Stora Rågö och en flicka från Lilla Rågö.

Samtalet fördes av Arnold Lindgren (SR) och Sigrid Öström (LR) på SOV:s rågökväll i Eesti Maja i Stockholm den 6 april för att illustrera språkliga skillnader i målen på de två öarna.

SR = Stora Rågö.

LR = Lilla Rågö.

SR. Gogver kvelder.

LR. Goan kveldar.

SR. Äusterbo piigena jära ut opa ga.

LR. Ja, vårbacks piiana, båra kåne sja ännbacks.

SR. Tãm a gai uvi till edenback.

LR. Ska tö seke ätt tãm, kãn tãm håva gae?

SR. It vill ja seki et tãm. Ja vill tã jåla mã tö.

LR. Kå sak sær tö?

SR. Ja seger en ja vill jåla mã tö.

LR. Jåla --- ? Opa vånback språk ve mã kåtana.

SR. Ja jåler ja, tö mã sja språk tö, tolis som ni gära opa edenback.

LR. Ga gale västerbo mänfólke, he garet till språk mã tai.

SR. Tå't vårbacks menfolki koma, tã tåva äusterbo piigena hlagvina unda.

LR. Tö liuer. Hlauana läts tã fire å piiana gem se.

SR. It liugver ja. He jär sant som ja seger.

LR. Kãn au har tö hed töle juttar?

SR. Å ingamenski. Ja blåi siölo inhlefter.

LR. Tö sjölver? Höle skuld hläpp tö in?

SR. He var tåt ja kom från Rogervik å henta galter.

LR. Roderviks galtar? Tai som ea så goer! Hänt åt me å!

SR. Tai jära gogvir jah. Om siogvin jär läuser, ska ja hent galter åt tö.

LR. No e sja sion läusan, båra än it galta håva au liftast.

SR. It håva tai å liftest, galt torn var opp. Han var tålin häggver å groggver, he sau ja mã min äi äggver.

LR. Nåan väit om han e så välde håuan å groan som tö sær. Tö sir så mike mã tin åuar.

SR. Ja, min äggver si miki. Nö, alibes-tend så sir ja änin fjedäil, som siter opa tin stivel.

LR. Fel opa min stävl? Ja, skoa kå fiksan å brokatan 'an e. Han e dälender å.

"Om mären daningstien hå ljunder herd ja tã?

Tã boskan gick ör bien, å far min gick ut så." (Åtsve Mats)

SR. Deli fjedäiler flu till deli piiger. Nö väit ja kãn ja ska ga fri.

LR. Nå, om tö väit, så väit ja äin hlau, som et läts fire läuda kveld.

SR. Å galter har ja mã me.

Arnold Lindgren

LR. Du ljuget. Slåna stängs då till på dörrarna och flickorna går och gömmer sig.

SR. Jag ljuget inte. Det är sant som jag säger.

LR. Av vem har du hört sånt prat?

SR. Utav ingen. Jag har själv varit med om att bli insläppt.

LR. Du själv? Vem skulle släppa in dej?

SR. Det var när jag kom från Rågervik och hämtade bullar med mej.

LR. Bullar från Rågervik? Dom som är så goda! Hämta till mej också!

SR. Javisst är dom goda. Ifall sjön är öppen, skall jag hämta bullar till dej.

LR. Nog för att sjön är öppen, bara inte bullarna har tagit slut.

SR. Inte har dom tagit slut, bulltornet stod upprätt. Det var så högt och så grovt, det såg jag med mina egna ögon.

LR. Vem vet om det är så väldigt högt och grovt som du säger. Du ser ju så mycket med dina ögon.

SR. Ja, mina ögon ser mycket. Just nu ser jag en fjäril, som sitter på din stövel.

LR. Fjäril på min stövel? Ja, se så vaccker och färggrann den är. Den är snäll också.

SR. Snälla fjärilar flyger till snälla flickor. Nu vet jag vart jag skall gå och fria.

LR. Nå, ifall du vet det, då vet jag en dörr där slån inte kommer att stängas.

SR. Och bullar har jag också med.

Om Karl Pikners sällsamma öden

I den gamla gårdens östra flygel, den som fortfarande finns kvar, bor Karl Pikner. Han är gammal nu, 83 år. Ändå kan han inte räknas till de gamla Tynningöborna, för han har bara bott här drygt tjugo år. Men hans levnadsöden är så säregna, att det kan vara värt att återberätta dem. Jag skall försöka återge det som Karl själv berättade när vi träffades en sensommardag 1977.

”Jag är född i Estland på tsartiden, den 23 september 1893”, säger han, ”och jag tillhörde estlandssvenskarna. Svenskarna bodde vid kusterna och på öarna. De var jordbrukare, fiskare och sjömän. Vormsö var min hembygd. Min mor hette Grundsten som flicka. Det är ett gammalt svenskt namn.

Efter kort skolgång på Vormsö fick jag fortsätta i skola i Hapsal, den närmaste staden på fastlandet. Där undervisades bara på ryska. Det var svårt för en liten grabb med det konstiga språket och de konstiga bokstäverna.

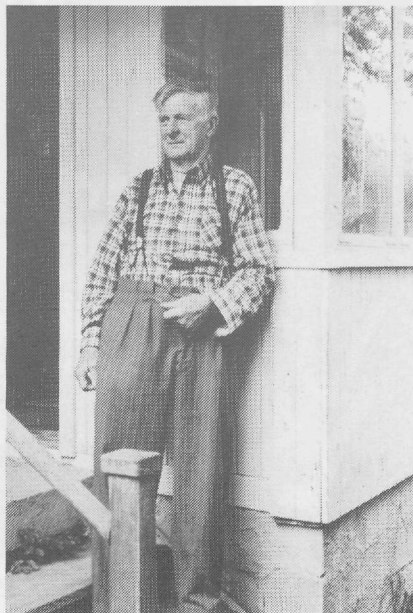
När jag växte upp hade jag oro i blodet, ville se något annat än hembygden. Så jag kom över till Sverige och gick i snickarlära i Stockholm. Men det var ont om jobb där och dåligt betalt för en lärling. Ett tag funderade jag på att emigrera till Amerika. Men det blev inte av. Så återvände jag till Vormsö 1914. Där hade min far en fraktskuta. Jag seglade med den på olika Östersjöhamnar. Vi låg i Helsingfors när första världskriget bröt ut.

Nu kom jag i en svår situation. Som ung estländare var jag skyldig att göra tjänst i ryska armén. Men jag ville inte bli soldat i kriget utan försökte komma ifrån det på något sätt. Jag begav mig till Raumo och försökte få en båtlägenhet till Sverige, men det lyckades inte. Jag fortsatte då till Petersburg. Där hade jag en släkting, som jag bad om råd. Men han rådde mig att göra den militärtjänst, som jag var skyldig att göra. Och så blev det.

Jag kom till fronten 1916 och hade otur, för i mars samma år träffades jag av ett granatsplitter i benet. Benet blev amputerat och jag var krigsinvalid. Men jag fick en bra protes, som jag kunde gå en mil på, om det behövdes.

Jag kom tillbaka till Petersburg, som då hade blivit omdöpt till Petrograd. Där fick jag tillsvidare arbete i en svensk firma.

Så bröt revolutionen ut 1917. Då blev

Karl Pikner vid sin stuga på Tynningö.

allting omkastat. Firman, där jag jobbade fick slå igen. Man sköt på gatorna och från fönstren. Det blev ont om mat, så man riskerade att svälta ihjäl.

Till Vormsö var det inte så långt, men dit kunde man inte komma utan att passera fronten. Så jag reste österut i stället. Krigsinvaliderna fick resa gratis på tåg, och jag utnyttjade detta och satte mig på ett tåg till Ural. Så småningom kom jag till Jekaterinburg (nuvarande Sverdlovsk). I världskrigets förvirrade slutskede pågick strider, där bl.a. engelsmän var inblandade. När engelsmännen retirerade, följde jag med dem. Via den transsibiriska järnvägen kom jag till Vladivostok och sedan med båt över till Vancouver i Kanada. Sedan åkte jag tåg på nytt över den amerikanska kontinenten till Montreal och därifrån med båt till Southampton i England. I England hade jag jobb som snickare ett par år i en liten stad, som heter Ramsgate.”

”Du har talat många språk”, säger jag till Karl, ”svenska, estniska, ryska och så nu engelska. Hur gick det med det?”

”Det var besvärligt med engelskan”, säger Karl, ”jag lärde mig aldrig det riktigt. Bara så mycket så att jag klarade mig.

Men Estland hade under tiden blivit självständigt, och jag återvände till hemön Vormsö år 1921. Jag kunde

skaffa mig en liten gård där. Jag gifte mig och fick barn.

Sen blev jag skutskeppare som min far. Jag hade en tvåmastare, en galeas, där vi var tre mans besättning, ibland fyra. Motor hade vi inte utan var tvungna att segla i alla väder.

Ofta gick vi på Stockholm med potatislast. Mest höll vi till vid Kornhamnstorg, där vi sålde vår last. Och Sandhamnsleden känner jag väl till. Den vägen gick vi in från Östersjön.”

”Var det inte svårt att arbeta på ett rullande fartygsdäck, när Du hade protes”, frågar jag.

”Nej, nog gick det bra”, svarar Karl, ”ofta var jag ute på klyvarbommen och bärgade segel i hårt väder, och det gick det också.”

”Var det bara potatis du seglade med”, frågar jag, ”inte sprit?” För det var ju under den estniska spritens stora tid.

Karl skrattar. ”Nej, sprit kunde man inte ha på en segelskuta”, säger han, ”det behövdes snabbgående motorbåtar till det. Så nog hade vi potatis i lasten alltid.

Men sen mörknade världsläget. Enligt överenskommelsen mellan Hitler och Stalin 1939 fick ryssarna fria händer i Baltikum.

Och så kom den ryska ockupationen. All egendom förstatligades. Även min skuta blev statsegendom, men jag fick fortfarande segla på den som anställd skeppare, för de hade ont om seglingskunnigt folk.

Så blev det krig mellan Tyskland och Ryssland 1941. De tyska trupperna avancerade och nalkades Estland. Ryssarna retirerade och tog med sig allt, som kunde föras undan.

Jag förutsåg att vi skulle få order att gå med skutan till Leningrad, men insåg också att det skulle ha blivit min sista resa. Därför rymde jag från skutan och lyckades komma tillbaka till Vormsö. Den här gången behövde jag inte göra en resa jorden runt för att komma hem.

Men de tyska trupperna nalkades, och det blev strider mellan dem och ryssarna. Det bodde ryska militärer i vår stuga. En granat slog ned i huset och dödade en rysk officer. Min hustru blev skrämmd vid det tillfället och blev psykiskt sjuk. Hon blev tyvärr aldrig riktigt bra därefter.

Sedan kom den tyska ockupationen.

Ryssarna brukade komma om näterna och hämta folk, som sedan deporterades. Många gömde sig i skogarna för att inte bli tagna.

Tyskarna kom visserligen inte på nät-

terna, men de var inte bättre än rysarna.

Så vände sig krigslyckan igen, och 1944 retirerade tyskarna. Man kunde förutse en ny rysk ockupation.

Då kungjorde den svenska regeringen, att de estlandssvenskar som ville emigrera till Sverige skulle få göra det.

De flesta estlandssvenskarna begagnade sig av detta. Många gav sig iväg i dåliga, överlastade båtar, en del omkom på vägen över havet.

Men i den Piknerska familjen kom alla över. Min äldste son var den förste, som reste. Han var i den åldern, att han riskerade att bli tvångsuttagen till tysk militärtjänst. Sedan kom min hustru och den andre sonen över. Sist kom jag själv. Jag hade stannat i det längsta för att sköta om gården.

I Sverige var det svårt att få jobb och svårt att få bostad. Min hustru blev först intagen på mentalsjukhus, men trivdes inte alls där. Vi måste bo ute på landet för oss själva, om hon skulle kunna vara hos oss. Först hyrde vi ett torp i närheten av Eskilstuna. Där snickrade jag och byggde småbåtar.

Men vi tyckte inte att det var så bra där, så vi gav oss iväg i en båt som jag byggt. Så kom vi till Tynningö 1954, och här blev jag bofast. Jag fiskade strömming och jobbade som båtbyggare. Nu är jag bara pensionär."

Vi sitter i Karls trädgård och pratar. Så går vi in i huset. Karl bor ensam här nu. Han har byggt om och målat. Köket är modernt och fint. Taket i den gamla byggnaden är lågt. Takbjälkarna är fint målade. Vi kommer att tala om världsläget. Jag försöker uttrycka en försiktig optimism. "Ingen av stormakterna vill ha något krig", påstår jag, "åtminstone inte nu."

Karl är mera pessimistisk. "Ödet kan stå på lur bakom knuten med något nytt djävulstyg i beredskap, något som drabbar oss alla."

Vi tar farväl ute i Karls trädgård. Gräsmattan lyser grön efter en regnig sommar. Hallon och krusbär och äpplen mognar där. "Man får vara glad för det", säger Karl.

Framtiden får avgöra vem som får rätt, optimisten eller pessimisten.

Nedtecknat av Gösta Cronvall i september 1977.

*

Karl Pikner levde i närmare sju år efter denna intervju. Den 5 augusti 1984 fick denne vittbereste sjöman från Ormsö se sig ut på den sista seglatsen.

SONG — ungdomsavdelningen

Från ungdomsavdelningens möte den 19 januari 1985 i Norra Föreningsrådets lokaler.

Foto Ronnie Ericson

SOV:s ungdomsavdelning har äntligen fått ett namn, Svenska Odlingens nya generation. Pappa till namnet är Sven Söderlund, bördig från Rickul. SONG har hittills ca 200 betalande medlemmar.

Ungdomsavdelningen har haft 2 större möten med intresserade ungdomar, ett under hösten den 27 oktober -84 och ett den 19 januari i år.

På höstmötet i Eesti Maja träffades vi omkring 50 ungdomar. Vi började mötet med att titta på en spännande Runö-film från 1937—39 som Henrik Melin kommenterade. Efter filmen lyssnade vi intresserat till Viktor Aman som berättade om SOV och livet i de gamla svenskbygderna. När vi druckit kaffe med landgång samlades vi i smågrupper för att diskutera och kläcka idéer. Eftersom intresset var stort blev diskussionerna livliga och de födde många fruktbara idéer om aktiviteter och om hur föreningen ska arbeta. Förslagen på aktiviteter sammanfattades senare av styrelsen för att användas längre fram. Innan vi skiljdes åt för kvällen såg vi en film om Rågö och beslöt att vi skulle ha ett andra möte inom en snar framtid för att fortsätta diskussionen och för att eventuellt starta aktiviteter.

Nästa gång vi sågs var den 19 januari på Karlbergsvägen i Norra Föreningsrådets lokaler. Denna gång utgick vi från

sammanställningen av föreslagna aktiviteter från höstmötet. Efter kaffe med dopp delade vi in oss i grupper efter intressen. Följande smågrupper utkristalliserades:

- tidningsgrupp, som ska planera den tidning som ska komma ut med ca 4 nummer/år
- dansgrupp som tillsammans med rågöbornas danslag ska lära sig från grunden
- hantverk-, lägerskole- och dialektgrupp. Arbetsgruppen började med att besöka "synterna" på Vikingagatan på en tisdag, 19 februari, för att få inspiration till fortsatt arbete och eventuell uppdelning i mindre grupper.

Saga Adolfsson, Uppsala, och Inger Ahlström, Västerås, kommer att försöka starta lokalavdelningar i sina hemstäder.

Ni som läser detta och är intresserade av att delta i någon aktivitetsgrupp eller av att bli medlemmar, ring ordförande Agnes Callenmark tel: 08-88 48 45. Hon hjälper Er gärna till rätta.

Vill Ni stödja SONG:s verksamhet kan Ni göra det genom att köpa våra vykort. De säljs på SOV:s expedition på Vikingagatan 25, Stockholm. Ett av vykortsmotiven pryder sid 1 i detta nummer av Kustbon.

Styrelsen för SONG
Seija Luther

SOV KALLAR TILL ÅRSMÖTE

lördagen den 20 april 1985 kl. 17.00
i Eesti Maja, festvåningen, Vallingatan 34, 1 tr, Stockholm

Dagordning enligt stadgarna

Kaffeservering till självkostnadspris
Musikunderhållning av estlandssvenskt märke
Lotteri

Efter årsmötesförhandlingarna blickar
Hugo Mickelin tillbaka —
SOV 40 år i Sverige

Medtag styrelsens årsberättelse, som medföljer denna
tidning

SOV:S BYGDEKVÄLL

En resa i ord, bild och ton
gör vi till

NARGÖ och REVAL

fredagen den 26 april 1985 kl. 18.00

Vi träffas i Eesti Maja, Vallingatan 34, 1 tr, Stockholm
Kaffe serveras till självkostnadspris

Hjärtligt välkomna!

Förhandsmeddelande

1985 års hembygdsdag

kommer att hållas
söndagen den 25 augusti.

En liten utställning med klasskort m.m. från Birkas' olika
läsår planeras.

Vi återkommer i nästa Kustbon med uppgift om lokal och
övriga programpunkter.

STYRELSEN FÖR SOV

SOV-statistik från perioden 1946—1984

	Medlemmar i SOV	Prenumeranter på Kustbon
1946	342	1.280
1947	425	1.300
1948	496	1.264
1949	559	1.020
1950	404	1.159
1951	545	1.200
1952	470	1.200
1953	500	1.200
1954	450	1.200
1955	450	1.250
1956	420	1.280
1957	400	1.300
1958	400	1.320
1959	400	1.380
1960	400	1.400
1961	400	1.400
1962	400	1.450
1963	450	1.450
1964	400	1.500
1965	400	1.450
1966	350	1.420
1967	400	1.450
1968	400	1.370
1969	450	1.368
1970	456	1.361
1971	390	1.265
1972	362	1.276
1973	374	1.297
1974	415	1.312
1975	452	1.338
1976	481	1.396
1977	510	1.475
1978	518	1.555
1979	796	1.555
1980	800	1.556
1981	784	1.598
1982	770	1.455
1983	798	1.460
1984	842	1.453

HM

SONG-häftet har startat

Under första veckan i maj kommer det första numret av vår medlemstidning SONG-häftet. För att kunna fortsätta ge ut det behöver vi mer material. Du som vill skriva i tidningen är hjärtligt välkommen med bidrag, långt eller kort. Hoppas att Du har mycket att berätta. Skicka in Dina bidrag till

Lena Björk, Rigagatan 14, 115 27
Sthlm

Tjärbränning på Ormsö

Foto
Folkkultursarkivet,
Helsingfors

Tjära har sedan urminnes tider varit impregneringsmedel för båtar, vagnar, slädar m.m. Långt innan nutida impregneringsmedel fanns. Jag skall här berätta om hur tjära framställdes hos oss.

Man samlade på tjärved (*täro-vé*) några år. Man brände ju inte tjära för eget behov varje år. Hos oss blev årsbehovet av ved, som ej var så litet, fällt och hemkört på vintern för att sågas och huggas på våren. Veden bestod hos oss mest av tall, och just i tallveden fanns bitar som innehöll tjära, vilka noggrant sågades ur och sparades på norrsidan av ett uthus. Man kunde inte lägga sådant trä på solsidan, för då skulle ju tjäran torka bort under sommaren.

Andra byar som inte hade tillgång till tallved gick i skogen och bröt stubbar som hade tjära i sig. Ingen köpte tjärved, för alla hade konstant ont om konstanter.

När man hade samlat tillräckligt med tjärved och den gamla tjäran tog slut beställde man tid hos någon som hade

tjärugn. Sådana fanns ej många på Ormsö.

Jag har en gång varit med om tjärbränning i Rumpo. Ugnen där bestod av en järntunna, som var ca 1,3 m i diameter och 1,8—2 m hög. Tunnan var delvis nergrävd i marken och med eldstad under. Uptill fanns ett plåtlock. Nedtill, på baksidan sett från eldstaden, fanns ett hål försett med träplugg där tjäran rann ut. Elden fick under inga omständigheter komma fram till tjäran, så det fanns en mur alldeles vid bakre kanten på tunnan. För övrigt gick elden under hela botten och även delvis på sidorna, vilket betydde att lite ved behövdes till eldning jämfört med när tunnan i sin helhet var murad av tegel.

Man sågade tjärveden i längder på ca 25 cm och högg den i ganska små vedträn. Veden staplades nu in i tjärugnen (tunnan). Den ställdes stående så tätt som man kunde ända upp till locket. Den del av tunnan som var ovanför markytan hade man öst sand omkring. När veden var i lades locket på och så

östes sand även över locket så att det säkert var lufttätt, för annars skulle allt brinna upp.

Nu eldade man under med vanlig ved, för värmen i tunnan skulle vara mycket hög så att tjäran rann ut. Man hade ju ställt tjärtunnor under vid avtappningshålet. Första tjäran som kom var ej så fin och kallades kådtjära (*kåttäro*). Man fick hela tiden kontrollera när tjäran blev ljusare och tunnare, då var den som bäst. Mot slutet blev den mörkare igen, särskilt i plåtugnen. När tjäran slutade att rinna var all ved förkolnad i tunnan.

Tjärbränningen brukade ta ca 2 dygn. Man kunde inte genast öppna tunnan och ta ut kolet som var mycket värdefullt för att smida med, utan det skulle svalna ned på samma sätt som kolmilan. Kolet lades hos oss i säckar och sparades till att smida med. Många ansåg att träkolen var mer lämpad att härda eggverktyg med än stenkol.

Johan Engdahl

En del av SOV:s funktionärer före den sedvanliga höstsammankomsten för ett studiebesök i det nygamla riksdagshuset. Gruppens ciceron var riksdagsman Alf Wennerfors, som syns i mitten på bilden.

Foto Torsten Ericsson

Ett tack och ett välkommen!

Birgitta Forssblad, anställd på vår expedition Vikingagatan 25 i Stockholm under två år, slutade under eftersommaren 1984 sin anställning. Vi alla som haft med henne att göra vill varmt tacka för utfört värdefullt arbete och för den vänlighet hon alltid bemött oss med.

I Birgittas ställe har den 1 december 1984 kommit Christina Ben Salat. Vi hoppas Christina med sitt norrländska påbrå — hon är född i Luleå — skall känna sig hemmastadd med oss estlandssvenskar och önskar henne hjärtligt välkommen!

TL

Till funktionärsträffen var Birgitta Forssblad särskilt inbjuden. Hon avtackas här för sina två år i SOV:s tjänst av Thomas Lorentz.

Foto Johan Landman

Hälsningar från Sviby, Ormsö, år 1984

Ovanstående nytagna foton har förmedlats av fru Therese Sander, Stockholm. (Fru Sander är född Kalju, Hapsal.) Vad säger f d svibybor?
Känner ni igen er? H.M.

”ESTLAND — OCKUPERAT & KOLONISERAT”

En bok med ovanstående titel av Agu Kriisa har utkommit i Stockholm år 1984 — på svenska. Boken omfattar 177 sidor plus bilagor på 11 sidor och källförteckningar på 4. Dessutom ingår stadsplan och karta över Reval (Tallinn) samt karta över Estland 1980 resp. 1939.

En antydan om bokens innehåll ger följande urval av kapitelrubriker:

Årtal ur Estlands historia under tiden 1208—1944
 Statistik över befolkningsutvecklingen
 Beskrivning om överenskommelsen mellan republiken
 Estland och Sovjetunionen
 Estlands ockupation år 1940
 Myndigheter i dagens Estland
 Kommunistiska partiet
 Censuren
 Sociala förhållanden, hälsovård och ålderspension
 Barnomsorg, boendevillkor
 Ekonomi, löner och köpkraft
 Korruption, illegal handel, brottslighet
 Våldsbrott, större olyckor, prostitution
 Litteratur och tidningar
 Undervisning och skolor. Teater & sport
 FN-deklarationen om de mänskliga rättigheterna och sovjetisk lagstiftning
 Religion
 Militären
 Estnisk nationalism. Förryskning. Politiska fångar
 Estländare i väst med sovjetiskt medborgarskap
 Resor till och kontakter med Estland
 Resor till väst
 Vardagslivet
 Den estniska frågan inför internationellt forum

Boken rekommenderas till alla som är intresserade av gårdagens och dagens Estland. Den finns att köpa hos

1) Eesti Maja, Wallingatan 32—34, Stockholm, hos därvarande:

- a) Estniska Kultursamfundet
 Box 657, 101 29 Sthlm
 tel 08-11 31 16, postgiro 575 88—6
- b) Tidningen ”Estniska Dagbladet”
 Box 667, 101 29 Sthlm
 tel 08-21 84 46, postgiro 60 59 00—0
- c) tidningen ”Teataja”
 Box 16323, 101 29 Sthlm
 tel 08-20 70 61, postgiro 537 51—4

2) hos tidningsförlaget ”Välis Eesti”
 Lilla Nygatan 8, Box 2171, 103 14 Sthlm
 tel 08-11 50 40, postgiro 50 27 55—2
 bankgiro 72—1805

Pris 80 kr (portoavg 15 kr)

Hugo Mickelin

De estlandssvenska dialekterna utforskas i Estland

Språk- och litteraturinstitutet vid Estniska vetenskapsakademien meddelar i vetenskapsakademiens skrifter, serien för samhällsvetenskaper, 1984, att även estlandssvenska dialekter under år 1983 har uppmärksammats. I en översikt över det gångna årets insamlingsfärder läser vi, att Evi Juhkam har bandat 20 minuter tal på Ormsö i byn Vorbi. Hon har i detalj undersökt syntaxen och särskilt verbens rektion. (Eesti NSV Teaduste Akadeemia toimetised. Proceedings of the Academy of Sciences of the Estonian SSR. Ühiskonnateadused. Social sciences 33:2, Tallinn 1984, s. 169.)

Stig Appelgren

Önskas köpa

Komplett knypeldyna från Rågöarna.

Med vänliga hälsningar
 Helga Spillman
 Box 198
 721 06 Västerås

Familjenytt

Vigsel

i Roslagskulla kyrka
25 augusti 1984
Birgitta Dreijer
Johan Kull

Döda

Marta Blees, född Thomsson den 3 september 1909 på Nuckö, avled november 1984 i Eskilstuna.

Maria Eriksson, född den 7 augusti 1897 i Reval, avled den 14 december 1984 i Toronto, Canada.

Matts Falk, född den 27 januari 1904 på Runö, avled den 29 november 1984 i Farsta.

Hans Gärdström, född den 13 januari 1897 på Ormsö, avled den 24 november 1984 i Stockholm.

Nils Kehlman, född den 11 augusti 1929 i Hapsal, avled den 11 oktober 1984 i Hudinge.

Lars Kornblom, född den 14 november 1922 på Ormsö, avled den 17 november 1984 i Täby.

Elna Natalie Lindmarken, född Klingberg den 1 mars 1930 i Rickul, avled den 18 oktober 1984.

Helmi Mitman, född den 8 februari 1924 på Nuckö, avled den 30 november 1984 i Farsta.

Katarina Nyman, född Fält den 1 juli 1895 på Ormsö, avled den 24 december 1984 i Kumla, Drottningholm.

Erna Priskus, född Luther den 26 maj 1903 på Nargö, avled den 1 november 1984 i Stockholm.

Maria Ringberg, född Nordman den 12 april 1907 på St. Rågö, avled den 21 september 1984 i Upplands-Väsby.

Katarina Svärd, född Bergström den 20 augusti 1892 på Ormsö, avled den 25 september 1984 i Stockholm.

Hans Westerblom, född den 25 december 1898 på Ormsö, avled den 10 juni 1984 i Bromma.

Min älskade Maka
Vår kära Mor, Mormor
och Farmor

Matilda Ahlberg
* 30 januari 1903 i Rickul

har i dag stilla insomnat, saknad men
i tacksamt minne bevarad av oss,
syskon, övrig släkt och vänner.

Torshälla den 1 maj 1984

JOHANNES
IVAR och MAUD
HJALMAR
ETHEL och CHARLES
EDVIN
INGVALD och KERSTIN
ELMAR och ANNA-LISA
ALINE och LENNART
MAJ-BRITT och GÖRAN
Barnbarn
Barnbarnsbarn

*Farväl, lilla Mor, nu slut är Din
smärta
Tack för Din kärlek, vila i ro
Allt har Du skänkt oss, av fullaste
hjärta
Minnet av Dig hos oss alltid skall bo*

Vår kära

Linda Bergman
* 4 mars 1905 på Dagö

har i dag lämnat oss i stor sorg och
saknad.

Nannberga den 26 september 1984

AUGUST
ASTRID och BERNT
Sophia, Fredrik

*Du har nått den frid och ro
som Du i smärtans stund
så ofta längtat efter.
Det finns en väg till Himmelen,
en väg till Guds Jerusalem.*

Robert Westerblom, född den 9 juli 1904 på Nuckö, avled den 9 juni 1984 i Toronto, Canada.

Min kära Mor
och vår Mormor

Maria Bergström
född Vahlberg
* 6 februari 1896
† 23 april 1984

EDLA och ÅKE
Anette och Ronnie
Kent
Syskon
Släkt och vänner

*Vi hann ej säga Dig farväl
Ty döden kom så fort
Men vi vill säga Dig ett tack
För allt Du för oss gjort*

Min kära Maka
vår kära Mor och Farmor

Maria Berkvist
född Pelmas
* 1 september 1902 i Höbring,
Rickul
† 20 maj 1984 New, N.J. USA

Sörjd och saknad av Make
Barn och Barnbarn
Syskon, släkt och vänner

*Varmt var Ditt hjärta
och glatt Ditt sinne,
Ljust och soligt
lyser Ditt minne.*

Vår kära

Julia Björkkvist
* 1 oktober 1895
† 10 mars 1984

Sörjd och saknad av

SYSKON
syskonbarn
övrig släkt och vänner

Min älskade Make

Edvard Borman

* 24 augusti 1897 i Rickul

har lämnat oss i stor sorg och saknad.

Florida den 9 september 1984

OLGA
Syskon i USA och Canada
Släkt och vänner

*Så har vi vandrat Du och jag
i kärlek hand i hand
vår lycka var vår rikedom
Du har gått bort, min hand är tom*

Min älskade Broder
vår Farbror och vän

Johannes (John) Fagerlund

* 1 september 1903 i Bergsby, Rickul

har stilla insomnat 4 november 1984
sörjd och saknad av oss alla.

JOEL och SIGRID
Inga-Britt med familj
Gun-Britt med familj
Ivar
Pauline

Vännerna från Bergsby i Vancouver,
Canada

Övrig släkt och vänner

Blott en dag ett ögonblick i sänder.

Vår kära

Erna Grenfeldt

* 8 september 1923 i Rickul

har i dag stilla insomnat

Stockholm 19 december 1984

MAJ-LIS och ANNIKA
Lovisa
Birger

Vår kära

Julia Brunberg

* 27 februari 1893

† 22 juli 1984

SLÄKT och VÄNNER

*Mitt hem är där på den andra stran-
den*

*Där livets timglas ej rinner ut
Och ej till avsked man räcker handen
Ty himlens glädje tar aldrig slut.*

Vår älskade Far
Farfar och Morfar

Johannes Freiman

* 23 augusti 1891

† 16 oktober 1984

har i dag lämnat oss,
övrig släkt och vänner
samt Filadelfiaförsamlingen.

GUNNAR och HJÖRDIS
MELITA och OLLE
LEANDER och INGELA
Barnbarn
Barnbarnsbarn

*Många blev åren Du vandrade här
Så trogen, så verksam i tiden
Nu mättad av ålder förunnat Dig är
Få njuta den eviga friden*

Vår käre

Johannes Heyman

* 8 april 1902

† 2 oktober 1984

har lämnat oss.

SOFIA
Barnen med familjer
Broder
Övrig släkt och vänner

*Tack för allt Du givit
Tack för allt Du var
Innerst i våra hjärtan
Du alltid lever kvar*

Min älskade Make
Far och Morfar
min Son vår Broder

Sjökapten

Ivar Gottfrid Gärdström

* 10 november 1927 på Ormsö

har lämnat oss i djup sorg och
saknad.

Köping 26 september 1984

KIRSTI
JAN
PIA med familj
MOR
SYSKON
Släkt och vänner

*När sista stormen jag ridit ut
orkanen ej mera viner
i solglans ser jag
ett hav till slut,
av glas som gnistrar och skiner.*

Vår kära

Johannes Freiman

* 10 oktober 1908

† 29 december 1984

EDITA
BARN
Barnbarn
Barnbarnsbarn
Släkt och vänner

*I minnet Du lever
Du finns alltid kvar.
Vi minns Dig och ser Dig
precis som Du var.*

Vår älskade

Edita Jonsson

född Nyman

* 3 september 1926 på Rågö

har i dag stilla insomnat

Farsta 11 augusti 1984

KARL-ERIK
BARN
Barnbarn
Mor — Broder
Övrig släkt och vänner

*Vad Du lidit ingen känner
Ty Du själv Din börda bar
Syntes glad bland Dina vänner
Fastän hårt Du provad var.*

Min älskade Make
vår käre Pappa
Morfar och Broder

Elmar Klaman

* 23 november 1917 i Korkis, Estland
† 6 juli 1984 i Stockholm
har hastigt lämnat oss i djupaste sorg
och saknad

LAINÉ
ANNE och NILS-BERTIL
Gustav Josefina
Martin
Syskon med familjer

Vår kära Mor

Maria Linneberg

* 30 november 1892 i Rickul

har i dag stilla insomnat. Sörjd och saknad men i ljusst och tacksamt minne bevarad av oss samt övrig släkt och vänner.

Sollentuna 14 oktober 1984
LEONTINE och WALDEMAR
OSVALD och ALICE
INGVAR och MAIMU
Barnbarn
Barnbarnsbarn
Barnbarnsbarnbarn

*Det kom en dag en stilla vind
Och smekte ömt Din trötta kind
Liksom ett ljus som blåses ut
Din levnadsdag har nått sitt slut*

Min älskade Make
vår käre Far

Johan Murman

* 6 augusti 1910 på Ormsö

har stilla insomnat på Ormsö den 30 december 1984
Sörjd och saknad av
Makan Maria
och Sonen Algot i Estland
Övrig släkt och vänner

*Sakta kom döden den kom
som en vän Den räckte Dig
handen och förde Dig hem.*

Vår kära

Adele Kopamees

* 13 juni 1905
† 28 november 1984

HEINO och JORID
VELLO och MARIANNE
Barnbarn
Barnbarnsbarn
Övrig släkt och vänner

Min älskade Maka
min kära Mor

Edita Lundefjord

född Ekman
* 24 december 1913
† 27 augusti 1984

Sörjd och saknad av oss, syskon,
släkt och vänner.

JOHANNES
Lilian

*Minnet lever, det kan ej jordas
det kan ej gömmas i stoft och grus.
Nej, det skall leva i fågelsången,
i blommors doft och i vindens sus*

Min kära Mor
vår Mormor och Farmor

Ida Nyman

född Treiberg

* 12 januari 1899 i Rickul

har i dag lämnat oss.
Hökarängen 9 oktober 1984
EINAR och MAJ-BRITT
Barnbarn
Barnbarnsbarn
Syskon
Släkt och vänner

*Stilla, så stilla Du somnat
Tåligt Din smärta Du bar
Flitiga händer har domnat
Minnet Ditt ljusa är kvar*

Vår kära

Maria Lilja

* 24 november 1903
† 16 november 1984

har stilla insomnat. I tacksamt minne bevarad av oss, övrig släkt och vänner.

Stenkumla den 20 november 1984

ANDERS
ULLA och STIG
SVEN och WENDY
GUNNAR
HJALMAR och GRETA
MAJ-BRITT och RUNE
INGRID och PETER
INGVAR och ROSEL
Barnbarn

*Sakta kom döden
Den kom som en vän
Han tog Dig vid handen
Han förde Dig hem.*

Min käre Make

Osvald Luther

* 5 mars 1900
lämnade oss i sorg och saknad den 7 juli 1984.

ELVINE

Barn, barnbarn, syster, släkt och vänner

*Stilla, så stilla du somnat
tåligt din smärta du bar
flitiga händer har domnat
minnet det ljusa är kvar.*

*Tack för allt du har gjort
för oss! Vila i frid!*

Vår älskade

Lovisa Peedu

född Hamburg

* 13 april 1891 i Rickul, Estland

har i dag stilla insomnat i tron på sin Frälsare.

Uppsala den 3 december 1984

EINAR och EDIT
MELITA och ERIK
SILVIA
Barnbarn
Barnbarnsbarn
Övrig släkt och vänner

*Klockorna ringa så sakta till ro
Mor har fått ett lugnare bo
Aftonens stjärna lyser så blid
Sov, lilla Mor, vila i frid.*

Min underbara

Anders

* 10 augusti 1910

har i dag insomnat och lämnat oss i
namnlös sorg och saknad.

Huddinge 5 september 1984

MARIA PIHL
JOHN PIHL

Släkt och många vänner

*Du var den bästa i hela världen
Min egen Make och hjärtevän
Du och jag vid den egna härden
Hav tack för åren som svunnit hän
I ljusa tankar Din kind jag smeker
Min hand den lägger jag uti Din.
Men där i livets land med evig vår
En gång vi åter mötas får.*

Min älskade Make
vår käre Far och Svärfar

**Voldemar
Seeman**

* 28 oktober 1906

har lämnat oss i dag i djup sorg och
saknad.

Farsta 8 december 1984

KATARINA
MONICA och SVEN
Syskon

Övrig släkt och vänner

*Ditt hjärta som klappat så varmt för
de Dina
och ögon som vakat och strålat så
ömt,
har stannat och slocknat till sorg för
oss alla,
men vad Du har gjort skall aldrig bli
glömt.*

Min älskade Make
vår Käre Far,
Farfar och Morfar

Heimar Varik

* 21 februari 1913 på Ösel, Estland

har i dag lämnat oss. Djupt sörjd och
saknad men i ljust och tacksamt
minne bevarad.

Uppsala den 30 juli 1984

SILVIA
JAAN, ANNE, LEENI
med familjer
Släkt och vänner

*Du hade så mycket kvar att ge
Och allt Du hade kvar att se
Tänk ändå så litet vi vet
när Du går in i tidernas evighet.*

Teol. dr
LNO

Ivar H. Poëll

* 8 augusti 1913 i Reval

† 17 november 1984 i Saltsjöbaden

MARGARETA
HANS och NICOLE
JAN-GORDON och CHRISTINE
OLOF och DANY

Barnbarn

Släkt och många vänner

Vår älskade

Johan Söderholm

* 7 augusti 1914

har lämnat oss.

Älvsjö den 6 oktober 1984

KATARINA
INGA och ROLF
ASTRID
ANN-MARI och STEN
STIG och ANNE-MARIE

Barnbarn

Släkt och vänner

*Frid susar träden kring hemmet Du
älskat
Farväl bugar blommorna Du vårdat
så ömt
Tack sjunger fågeln, som var morgon
Du hälsat
Tyst viskar vinden Sov i ro*

Kyrkoherden, Teol. dr

Ivar H. Poëll

* 8 augusti 1913 i Reval

† 17 november 1984 i Saltsjöbaden

I ljust minne bevarad av ungdoms-
vänner och revalsvenskar.

**Födelsedagar april—juni
1985**

100 år

Katarina Enkel, född Sträng den 5 juni 1885,
Ormsö

90 år

Maria Rönnblom, född Stenholm den 21 ap-
ril 1895, Ormsö
Alida Westerblom, född Pikner den 9 maj
1895, Ormsö
Sofia Viksten, född den 13 maj 1895, Reval
Lydia Emilia Nordgren, född Lång den 23
maj 1895, Reval

85 år

Hans Leopold Böttker, född den 29 april
1900, Reval
Gottfrid Grönström, född den 29 april 1900,
Nuckö
Anders Förberg, född den 3 maj 1900,
Ormsö
Anton Barud, född den 5 maj 1900, Nuckö
Johan Talts, född den 7 maj 1900, Reval
Magda Malm, född Torpel den 10 maj 1900,
Reval
Maria Zeisig, född Mathiesen den 11 maj
1900, Nuckö
Edla Stahl, född Österman den 27 maj 1900,
Rickul
Augustin Milikov, född den 7 juni 1900, Re-
val
Marga-Rita Kaarman, född Raukas den 28
juni 1900, Reval

Till alla våra goda vänner bland estlandssvenskarna

vill vi rikta vårt innerliga och varma tack för deras stora och uppriktiga
deltagande i sorgen och saknaden vid Ivar Poëlls bortgång.

Saltsjöbaden i februari 1985

Margareta Poëll med sönerna Hans, Jan Gordon och Olof

80 år

Gertrud Cronelid, född Alros den 6 april 1905, Ormsö
 Priidu Parbo, född den 14 april 1905, Dagö
 Ida Uusmets, född Ahlberg den 24 april 1905, Reval
 Elvine Mählberg, född Sandberg den 26 april 1905, Rickul
 Rosetta Bertholm, född Klement den 1 maj 1905, Rågöarna
 Olga Karlsson, född Nyman den 2 maj 1905, Rågöarna
 Pauline Koinberg, född den 3 maj 1905, Rickul
 Voldemar Stenberg, född den 7 maj 1905, Rickul
 Johannes Österman, född den 9 maj 1905, Runö
 Nikolai Luks, född den 30 maj 1905, Rickul
 Albinus Grönström, född den 16 juni 1905, Nuckö
 Agneta Mark, född Bergström den 20 juni 1905, Ormsö
 Irene von zur Mühlen, född den 20 juni 1905, Hapsal

75 år

Artur Kariis, född den 1 april 1910, Hapsal
 Elfrida Johanna Roosman, född den 1 april 1910, Rågöarna
 Alma Mensas, född Rant den 3 april, 1910, Nuckö
 Maria Thomsson, född Salin den 10 april 1910, Ormsö
 Johan Berggren, född den 17 april 1910, Ormsö
 Agneta Henriksson, född Norrman den 21 april 1910, Ormsö
 Alexander Klanberg, född den 23 april 1910, Reval
 Elin Rant, född Vestersten den 3 maj 1910, Nuckö
 Aksel-Ludvig Vaigur-Viksten, född den 10 maj 1910, Reval
 Axel Blomberg, född den 16 maj 1910, Rickul
 Oskar Söderström, född den 22 maj 1910, Rågöarna
 Johanna Kristina Hallman, född Kärras den 9 juni 1910, Nuckö
 Alexander Åkerblad, född den 15 juni 1910, Rickul
 Oskar Nilsson, född den 16 juni 1910, Rickul
 Rosalie Olep, född den 22 juni 1910, Vippal
 Meta Elfrida Anker, född Hannus den 23 juni 1910, Nuckö

70 år

Herbert Helmer Greisman, född den 1 april 1915, Nuckö
 Sigrid Schönberg, född Hamberg den 4 april 1915, Rickul
 Georg Weckman, född den 13 april 1915, Reval
 Artur Seman, född den 15 april 1915, Nuckö
 Melita Johanna Tammgren, född Mickelin den 24 april 1915, Ormsö
 Herman Fritjof Pöhl, född den 25 april 1915, Rågöarna
 Helene Johansson, född Ketz den 5 maj 1915, Reval
 Axel Luks, född den 19 maj 1915, Rickul
 Anni Nyman, född Mänd den 26 maj 1915, Nuckö
 Heimar Jöers, född den 9 juni 1915, Nuckö

Hilda Laansoo, född Rant den 14 juni 1915, Nuckö
 Alfred Luks, född den 15 juni 1915, Rickul
 Isak Rosenblad, född den 20 juni 1915, Ormsö
 Alfred Friedrich Westerberg, född den 21 juni 1915, Reval
 Linda Almén, född Nyblom den 25 juni 1915, Ormsö
 Albert Meerik, född den 29 juni 1915, Reval
 Alfa Rosina Vesterholm, född den 30 juni 1915, Rickul

65 år

Johan Malm, född den 3 april 1920, Runö
 Svea Tegelberg, född den 3 april 1920, Rickul
 Sven Martin Tegelberg, född den 3 april 1920, Rickul
 Johannes Fridolf Erita, född den 4 april 1920, Nuckö
 Elfride Aurelia Lebbin, född Bombas den 27 april 1920, Nuckö
 Agneta Ahlros, född den 8 maj 1920, Ormsö
 Åke Ilmari Koel, född den 20 maj 1920, Ösel
 Katarina Seeman, född Gäddman den 20 maj 1920, Ormsö/Nuckö
 Hedda Lindeberg-Lindvet, född Åhman den 28 maj 1920, Dorpat
 Linda Miralda Luther, född den 6 juni 1920, Nargö
 Melita Vesterbom, född den 10 juni 1920, Rickul
 Meta Kortton, född Eilan den 20 juni 1920, Dorpat
 Gertrud Olin, född Beckman den 24 juni 1920, Ormsö

60 år

Johannes Alström, född den 4 april 1925, Ormsö
 Albin Ahlberg, född den 13 april 1925, Ormsö
 Albert Sigvard Blomberg, född den 13 april 1925, Rickul
 Karl Alexander Blomberg, född den 13 april 1925, Rickul
 Johannes Einar Alström, född den 16 april 1925, Ormsö
 Rosette Benström, född den 16 april 1925, Vippal
 Lydia Lois Skönberg, född den 17 april 1925, Pärnau/Reval
 Valve Rosen, född den 20 april 1925, Nargö/Reval
 Manfred Blomberg, född den 25 april 1925, Rickul
 Johannes Emanuel Passvik, född den 27 april 1925, Runö
 Bertil Granberg, född den 29 april 1925, Rickul
 Gunnar Anders Hörnström, född den 29 april 1925, Ormsö
 Armilde Ingeborg Danielsson, född Stahl den 30 april 1925, Rågöarna
 Maya Maire Soosaar, född Nieländer den 6 maj 1925, Dorpat
 Armilda Josefina Enquist, född Broman den 9 maj 1925, Rickul
 Meinhard Vestersten, född den 9 maj 1925, Nuckö
 Klara Eleonora Engman, född den 10 maj 1925, Nuckö
 Anders Edvin Sandell, född den 10 maj 1925, Ormsö
 Adele Ottilia Svedberg, född Elfvingren, den 15 maj 1925, Rågöarna

Maria Gäddman, född den 16 maj 1925, Ormsö
 Alvar Ingemar Österdahl, född den 20 maj 1925, Rågöarna
 Arnold Sigvard Thomsson, född den 25 maj 1925, Rickul
 Arvid Barud, född den 29 maj 1925, Reval/Nuckö
 Naima Friberg, född Klaman den 29 maj 1925, Korkis
 Inga Axalina Johansson, född Ekman den 31 maj 1925, Rickul
 Rosalie Emilie Åkerblom, född Vesterman den 5 juni 1925, Rickul
 Johannes Lundström, född den 6 juni 1925, Ormsö
 Anders Ahlblom, född den 13 juni 1925, Ormsö
 Ingvar Lars Algot Lindström, född den 15 juni 1925, Ormsö
 Alise Margot Strandberg, född den 15 juni 1925, Reval
 Albert Pöhl, född den 17 juni 1925, Nuckö
 Ingrid Gunhild Gustavsson, född Stahl den 25 juni 1925, Rickul
 Heinrich Bluum, född den 29 juni 1925, Va-
 salemma

50 år

Valdemar Koinberg, född den 3 april 1935, Nuckö
 Lennart Henrik Svedberg, född den 7 april 1935, Ormsö
 Agne Kersti Haliste, född den 10 april 1935, Dorpat
 Ingrid Eira Söderlund, född den 12 april 1935, Reval
 Ingrid Jenni Gambo, född Törnblom den 13 april 1935, Ormsö
 Alida Ahlblom, född den 14 april 1935, Ormsö
 Lillian Irene Magnusson, född den 14 april 1935, Rickul
 Laile Jöers, född den 18 april 1935, Rickul
 Henrik Treiberg, född den 20 april 1935, Rickul
 Elvi Faltis, född den 22 april 1935, Neve
 Ellen Gunnel Vesterström, född den 23 april 1935, Ormsö
 Harold Endel Ahlberg, född den 27 april 1935, Rickul
 Helga Viberg, född den 28 april 1935, Rickul
 Göran Sigvard Appelblom, född den 30 april 1935, Ormsö
 Birgit Brunberg, född Granberg den 4 maj 1935, Rickul
 Ellen Armilda Byman, född den 13 maj 1935, Ormsö
 Sonja Forsman, född Dreijer den 15 maj 1935, Runö
 Allin Eha Simonson, född den 15 maj 1935, Hapsal
 Vello Rant, född den 18 maj 1935, Nuckö
 Axel Vesterman, född den 19 maj 1935, Rickul
 Senta Nibon, född den 23 maj 1935, Nuckö
 Elna Alexandra Heideman, född den 24 maj 1935, Rickul
 Sven Richard Söderholm, född den 7 juni 1935, Nuckö
 Heino Jöesaar, född den 8 juni 1935, Nargö
 Hjalmar Valter Pajus, född den 11 juni 1935, Nuckö
 Ingrid Maria Rönberg, född den 12 juni 1935, Ormsö
 Arne Johannes Gjärdman, född den 16 juni 1935, Nuckö
 Villiam Rant, född den 19 juni 1935, Nuckö